

Obilježja mladih u sukobu sa zakonom

Serdar, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:278066>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA**

Jelena Serdar

OBILJEŽJA MLADIH U SUKOBU SA ZAKONOM

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Jelena Serdar

OBILJEŽJA MLADIH U SUKOBU SA ZAKONOM

DIPLOMSKI RAD

Prof. dr. sc. Marijana Majdak

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Definicije mladih i delikventnog ponašanja	2
2.1. Definicija mladih.....	2
2.2. Definicija delikventnog ponašanja.....	3
3. Teorija ekoloških sustava	6
4. Statistički podaci	9
4.1. Mladi u populaciji Hrvatske.....	9
4.2. Socio-ekonomski pokazatelji	12
4.3. Mladi u sukobu sa zakonom	14
5. Mladi u sukobu sa zakonom prema istraživanjima	26
6. Kritički osvrt.....	29
7. Zaključak.....	35
Popis slika.....	38
Popis tablica	39
Literatura	40

OBILJEŽJA MLADIH U SUKOBU SA ZAKONOM

Sažetak

Ciljevi rada su analiza statističkih podataka i povezivanje s rezultatima znanstvenih istraživanja o obilježjima mladih u sukobu sa zakonom, kako bismo utvrdili ključna obilježja, te sličnosti i razlike u rasprostranjenosti i dinamici kretanja problema i obilježja. Mladi u sukobu sa zakonom su većinom mladići. Žive u cjelovitoj obitelji, čime obiteljsko okruženje ima značajan utjecaj. Većinom se radi o niže obrazovanim osobama u odnosu na ukupnu populaciju mladih. Po područjima nadležnosti Županijskih odvjetništva, najviše prebivaju unutar velikih urbanih područja, ali postoje razlike u rasprostranjenosti. Većinom nemaju ranijih osuda, dok oni koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora većinom su recidivisti. Prekršaje čine samostalno, a kaznena djela podjednako samostalno i u sudioništvu. Zlouporaba opojnih droga i alkohola je izražena, te imovinska kaznena djela čine većinu. Skoro polovica prekršaja je iz Sigurnosti u prometu što indicira društveni fenomen i problem. Hrvatska ima manji broj incidencija u odnosu na ostale države u Europi. Zamjećen značajan pad incidencija, ne može se objasniti samo padom nataliteta, iseljavanjem i promjenama u zakonodavnom okviru, nego i s rastom ekonomskih mogućnosti praćenih padom stopa nezaposlenosti. Posebnu pozornost treba obratiti na mladiće i razloge zbog kojih oni dolaze u sukob sa zakonom. Mjere, programi i zakonodavni okvir trebaju imati djelovanje na ekosustav mladih koji čine obitelj, škola, vršnjaci, zajednica, država, te interakciju između ovih dijelova. Usmjeravati sankcije na razne programe i tretmane, uzimajući u obzir obilježja i okolnosti pojedinačnih slučajeva, te bitnost rehabilitacije i povratka u društvo. Nedostatak nadzora, loša financijska situacija, nasilje u obitelji, nedostaci u zajednici, školski neuspjeh i povezanost s devijantnim vršnjacima negativno utječe na pojavnost mladih u sukobu sa zakonom. Primijećene su određene nedosljednosti i manjkavosti u statističkim podacima o populaciji mladih, te posebno vezano za punoljetne mlade između navršene 18 i 30 godine života, koje nacionalne strategije i programi EU i RH definiraju kao mlade.

Ključne riječi: Mladi, Sukob sa zakonom, Obilježja, Delinkvencija, Teorija ekoloških sustava

CHARACTERISTICS OF YOUTH IN CONFLICT WITH THE LAW

Abstract

The objectives of the paper are analysis of statistical data and linking with results of scientific research on characteristics of youth in conflict with the law to determine the key characteristics and similarities and differences in prevalence and dynamics of movement of problems and characteristics. Youth in conflict with the law are mostly young men. They live in a whole family, which means that family environment has a significant influence. Most of them are persons with lower education compared to the total youth population. According to areas of jurisdiction of the County State Attorney's Offices, most reside in large urban areas, but there are differences in distribution. Most of them have no previous convictions, while those who are serving a juvenile prison sentence are mostly recidivists. Misdemeanors are committed independently, and criminal offenses equally independently and in complicity. Abuse of narcotic drugs and alcohol is pronounced, and property crimes constitute the majority. Almost half of the offenses are from Road traffic safety, which indicates a social phenomenon and problem. Croatia has a lower number of incidences compared to other countries in Europe. The observed significant drop in incidences cannot be explained only by a decline in birth rates, emigration, and changes in the legislative framework, but also by the growth of economic opportunities accompanied by a decline in unemployment rates. Special attention should be paid to young men and the reasons why they come into conflict with the law. Measures, programs, and the legislative framework should have an effect on the youth ecosystem consisting of family, school, peers, community, state, and the interaction between these parts. Directing sanctions to various programs and treatments, considering the characteristics and circumstances of individual cases, and the importance of rehabilitation and return to society. Lack of supervision, poor financial situation, domestic violence, shortcomings in the community, school failure, and association with deviant peers negatively affect the occurrence of youth in conflict with the law. Certain inconsistencies and shortcomings were noticed in the statistical data on the youth population, especially related to young adults between the ages of 18 and 30, who are defined as youth by national strategies and programs of the EU and Croatia.

Key words: Youth, Conflict with the Law, Characteristics, Delinquency, Ecological systems theory

Izjava o izvornosti

Ja, Jelena Serdar pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenim u radu.

Ime i prezime: Jelena Serdar

Datum: 24.08.2023.

1. Uvod

Ciljevi rada su analiza statističkih podataka i povezivanje s rezultatima znanstvenih istraživanja o obilježjima mladih u sukobu sa zakonom, kako bi se utvrdila ključna obilježja mladih u sukobu sa zakonom, te sličnosti i razlike u rasprostranjenosti i dinamici kretanja problema i obilježja mladih u sukobu sa zakonom.

Tema je relevantna za socijalni rad jer su mladi bitno područje koje obuhvaća njih kao pojedince, ali i obitelji u kojima žive, a kojima se bave socijalni radnici koji su odgovorni za boljitak njihovih života, pokušavajući omogućiti promjene na bolje. Mladi dolaze u sukob sa zakonom iz različitih razloga i problema koje socijalna struka stalno treba istraživati, prepoznavati, pratiti i raditi na promjenama za što raniju i uspješniju prevenciju i intervenciju, te u krajnjem slučaju zaštitu mladih osoba u postupcima kada su u sukobu sa zakonom. Identificiranje ključnih obilježja mladih u sukobu sa zakonom kroz analizu statističkih podataka i povezivanje s rezultatima znanstvenih istraživanja, te utvrđivanje obilježja, rasprostranjenosti problema i dinamike kretanja obilježja je izrazito bitno za postavljanje politika i zakona, koji bi ovu izrazito osjetljivu skupinu trebale uspješno izvesti na dobar put, te im dati veće šanse za dobrim životom. Više radova na ovu temu može samo dovesti do boljeg razumijevanja problema jer različiti istraživači imaju različite poglede i pristupe problemu, te potencijalno mogu uvidjeti neke pravilnosti i donijeti nove zaključke i kritičke osvrte kako bi bolje razumjeli obilježja mladih u sukobu sa zakonom. U skladu s time veliku ulogu imaju i socijalni radnici i struka socijalnog rada koja se s ovim pitanjem bavi i istražuje.

U drugom odjeljku rada definirani su mladi i delikventno ponašanje za potrebe rada. U trećem odjeljku objašnjena je Teorija ekoloških sustava. U četvrtom odjeljku analizirani su statistički podaci o mladima u populaciji Republike Hrvatske, nekim socioekonomskim pokazateljima, te mladima u sukobu sa zakonom. U petom odjeljku nalazi se pregled istraživanja o mladima u sukobu sa zakonom. U šestom odjeljku daje se kritički osvrt na rad. U sedmom odjeljku nalazi se zaključak.

2. Definicije mladih i delikventnog ponašanja

2.1. Definicija mladih

Zakonodavna tijela RH i EU, međunarodne institucije i istraživači različito definiraju i dijele djecu i mlade u skladu s napunjenim godinama života. Konvencija o pravima djeteta određuje djecu kao sve osobe mlađe od 18 godina (UNICEF, 2023.). Isto tako Vlada RH je u Nacionalnom planu za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine definirala djecu u skladu s Konvencijom (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.).

EU strategija za mlade – ulaganje i osnaživanje iz 2009. godine odredilo je mlade kao osobe od navršenih 15 do navršenih 30 godina života (European Commission, 2009.), te iako nije izričito navedeno Uključivanje, povezivanje i osnaživanje mladih: nova strategija EU-a za mlade, također cilja mlade u tom rasponu godina. U skladu s EU strategijama i Nacionalni program za mlade RH od 2023. do 2025. definira isti raspon godina mladih od navršenih 15 do navršenih 30 (Središnji državni ured za demografiju i mlade, 2023.).

Nadalje, neki od Zakona RH definiraju određene granice za djecu, maloljetnike i punoljetnike, pa tako Zakon o socijalnoj skrbi navodi da je dijete osoba do navršenih 18 godina, a mlađa punoljetna osoba je ona osoba koja je navršila 18 a nije navršila 21 godinu života (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/2022, čl. 15). Zakon o sudovima za mladež definira maloljetnika kao osobu koja je u vrijeme počinjenja djela navršila 14, a nije navršila 18 godina života, a mlađeg punoljetnika kao osobu koja je u vrijeme počinjenja djela navršila 18, a nije navršila 21 godinu (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/2011, čl. 2).

Ovaj rad proučava obilježja mladih u sukob sa zakonom, te je donja dobna granica mladih postavljena na navršenih 14 godina, što je u skladu sa Zakonom o sudovima za mladež, a gornja granica na navršenih 30 godina u skladu s EU i Nacionalnim strategijama i programima. Donja granica predstavlja prvu etapu u životu mladih kroz

ulazak u adolescenciju i velike fizičke i psihološke promjene koje nastupaju u tom razdoblju, nastavlja se kroz završetak školovanja bilo to srednje škole ili fakulteta, te početak samostalnog života i svih prava i obveza koje ono nosi sa sobom, čime dolazimo do gornje granice.

2.2. Definicija delikventnog ponašanja

Definicija delikventnog ponašanja kao i definicija mladih nije jednoznačno određena već ovisi o kutu gledanja na veliki raspon ponašanja, te autoru ili izvoru definicije.

Maloljetnička delikvencija može se promatrati kroz raspon ponašanja od blažih do najtežih oblika ponašanja koji dovode do sukoba sa zakonom. Najšire shvaćanje obuhvaća sva ponašanja i situacije koja se smatraju štetnima, nepoželjnim i odstupaju od normalnih, te se povezuje s odgojnom zapuštenosti i neprilagođenosti u društvu. Maloljetnik krši pravne norme odnosno obuhvaćena su i razna preddelinkventa ponašanja kao što je alkoholiziranje, korištenje opojnih sredstava, upotreba nasilja, bijeg od kuće. Šire shvaćanje obuhvaća samo ona ponašanja kojima se krše neki pravni propisi, odnosno uz kaznena dijela obuhvaćena su i sva ponašanja koja nisu u skladu s pravnom normom u državi. Usko shvaćanje obuhvaća ona ponašanja maloljetnika koja imaju elemente kaznenih dijela u skladu s zakonima, te su uključena u pozitivnom zakonodavstvu uvažavajući načelo zakonitosti (Carić, 2002.).

Singer i suradnici kažu da općenitiji fenomen koji ima različite nazive (npr. asocijalno, devijantno, antisocijalno, problematično) sadržava kao poseban dio delikventno ponašanje mladih, te se najčešće odnosi na poremećaje u ponašanju (Singer i sur., 2002.).

Najteži oblik delikventnog ponašanja dolazi kada maloljetnik čini kaznena dijela, ali prije toga nastupaju lakši oblici negativnih ponašanja poput asocijalnih ponašanja, autoagresivnih i antisocijalnih ispada koji mogu dovesti do kaznenih dijela koji imaju veliki raspon posljedica (Popović-Ćitić, 2005.).

Ponašanja mladih koja su zabranjena zakonskim propisima te se sankcioniraju kao prekršajna ili kaznena djela, smatraju se delikventnim ponašanjem u užem smislu (Šućur, 2004.).

Većini definicija je zajedničko kršenje zakonskih propisa od strane mladih, te razlikovanje intenziteta ili opsega ponašanja. Razlika je u tome što kod pojedinih definicija nema objašnjenja, niti se navodi zbog kojih uzroka dolazi do pojedinih poremećaja u ponašanju koji su onda rezultat ili posljedica delinkventnog ponašanja, a u nekim definicijama je to ukratko definirano i objašnjeno. Termin pojma se razlikuje u definicijama, npr. Delinkventno ili kriminalno ponašanje ili maloljetničko prijestupništvo ili maloljetnička delinkvencija.

Zakonske definicije s druge strane općenito definiraju koja ponašanja su kažnjiva sukladno predmetnom zakonu, pa tako Prekršajni zakon navodi slijedeće:

„Prekršaji i prekršajnopravne sankcije propisuju se samo za ona ponašanja kojima se tako povređuje ili ugrožava javni poredak, društvena disciplina i društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim pravom i zakonima čija zaštita nije moguća bez prekršajnog sankcioniranja, a njihova se zaštita ne ostvaruje kaznenopravnom prisilom.“ (Prekršajni zakon, NN 39/2013., čl. 1).

a Kazneni zakon navodi:

„Kaznena djela i kaznenopravne sankcije propisuju se samo za ona ponašanja kojima se tako povređuju ili ugrožavaju osobne slobode i prava čovjeka, te druga prava i društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom, da se njihova zaštita ne bi mogla ostvariti bez kaznenopravne prisile.“ (Kazneni zakon, NN 125/2011., čl. 1).

U teorijskim definicijama delinkventna ponašanja nisu podijeljena na prekršaje i kaznena djela zbog kojih je zakonodavna definicija izvučena iz različita dva zakona. Zakonodavna definicija nam jasnije objašnjava razliku u ponašanjima koja potpadaju u prekršaje ili kaznena djela, te pod kojim zakonom se ponašanja sankcioniraju. Zakonodavna definicija se ne odnosi na određenu dobnu skupinu (mladi) već je šireg obuhvata pa samim time ne objašnjava specifičan fenomen (što) mladih u sukobu sa zakonom već generalan fenomen sukob sa zakonom za sve dobne skupine. Nadalje, zakonski termin mladi u sukobu sa zakonom obuhvaća mlade osobe koje počine kazneno djelo za koje se izriču mjere sukladno Zakonu o sudovima za mladež nakon provedenog postupka pred nadležnim državnim tijelima.

Za potrebe ovog rada definicija bi trebala sadržavati uži smisao pojma maloljetničke delinkvencije jer se rad fokusira na mlade u sukobu sa zakonom, a u tom kontekstu navedenih definicija oni pripadaju užem smislu. Noviji prihvatljiviji, ne stigmatizirajući pojam je mladi u sukobu sa zakonom što se tiče užeg smisla, a šireg smisla mladi neprihvatljivog društvenog ponašanja, a ne maloljetnici delinkventnog ponašanja. Jednostavnija definicija koja obuhvaća mlade (tko?) koji krše zakonske propise (što?) je prema našem mišljenju jasna i razumljiva te vjerojatno i najbolja. S obzirom na problematiku mladih u sukobu sa zakonom i širinu uzroka koji dovode to toga i posljedica koji nastaju, nijedna šira definicija ne može obuhvatiti sve fenomene i dalje ostati jasna i razumljiva. A i ova kratka i jasna definicija dovoljno objašnjava tko su mladi u sukobu sa zakonom te se može koristiti u širokom spektru istraživanja. Iako uže shvaćanje delikventnog ponašanja obuhvaća mlade u sukobu sa zakonom, koji su tema ovog rada, šire shvaćanje delikventnog ponašanja daje veću mogućnost identificiranja obilježja istih tih mladih u sukobu sa zakonom.

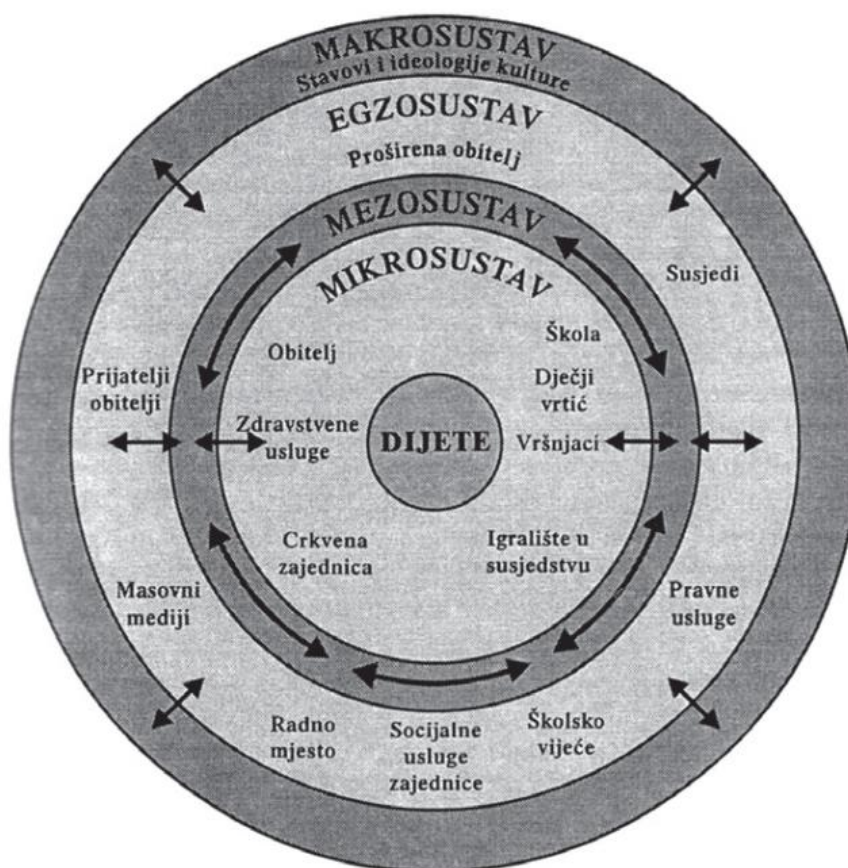
3. Teorija ekoloških sustava

Kako bismo analizirali obilježja mladih u sukobu sa zakonom, odabrana je Teoriju ekoloških sustava Uriea Bronfenbrennera koju je iznesao još 1979. godine. Teorija ekoloških sustava je model pristupa istraživanju čovjekovog razvoja.

Teorija se temelji na pojedincu i njegovoj interakciji s okolinom odnosno ekološkim sustavom koji sadrži više razina, mikro, mezo, egzo i makro sistem (vidi sliku 3.1.).

Slika 3.1.

Bronfenbrennerov ekološki model okoline

Izvor: Vasta, Haith i Miller, 2005.

Mikro sustav čini neposredna okolina osobe u kojoj se ona razvija kroz različite direktne interakcije kroz aktivnosti, socijalne uloge i međusobne veze, a čine je na primjer obitelj, škola, vršnjaci i radno mjesto. Mezo sustav se sastoji od veza i procesa

između različitih mikro sustava, na primjer odnos obitelji i škole, škole i vršnjaka. Egzo sustav se sastoji od veza i procesa između dijelova okoline od kojih u barem jednom osoba ne sudjeluje direktno, dok iz takvih dijelova okoline dolazi do utjecaja na neke od dijelova neposredne okoline osobe, na primjer odnos između radnog mjesta roditelja i obitelji. Makro sustav zaokružuje prethodno navedene sustave sa specifičnom poveznicom na vjerovanja, životne stilove, materijalne resurse, mogućnosti, rizike i životne opcije, odnosno u principu čine ga kultura ili supkultura nekog društva (Bronfenbrenner, 1994.).

Dodatno još postoji i Krono sustav, koji nije prikazan na gornjoj slici, a odnosi se na vremensku dimenziju života osobe i promjene u obilježjima osobe i njegovoj okolini koja se događa protekom vremena. Primjer je Elderova studija o Djeci Velike Depresije, koja je pratila djecu različitih dobnih skupina i njihov razvoj kroz djetinjstvo, adolescenciju i odraslo doba (Bronfenbrenner, 1994.).

Ovaj teorijski okvir može kvalitetno obuhvatiti sva potencijalna obilježja mladih u sukobu sa zakonom jer svaka osoba je individualna, te je dio više raznih razina u skladu s ekološkim teoretskim okvirom. Ponašanje bilo koje osobe je povezano sa raznim čimbenicima kojima je izložena u životu. Kako će se neka mlada osoba razviti ovisi o kompleksnom sustavu s elementima koji su međusobno povezani. Krenuvši od same mlade osobe i njenih osobnih psiholoških i fizioloških obilježja, dodatan utjecaj može doći sa više razina iz okoline koja je individualna i skoro jedinstvena za svaku osobu. Svi ti vanjski elementi okoline ujedno mogu biti dio obilježja odnosno određuju obilježja mladih u sukobu sa zakonom.

U kontekstu dolaska u sukob sa zakonom, obilježja mladih mogu se pronaći najprije na individualnoj (osobnoj) razini kao što su spol, dob, zdravlje, inteligencija, itd. Nadalje na mikro razini, obilježja povezana s obitelji, školom, crkvom i zdravstvenim sustavom mogu biti neke od odrednica koje potencijalno utječu na dolazak mladih u sukob sa zakonom. Ovaj dio okoline značajno može utjecati na ponašanje mlade osobe, na primjer kroz materijalni status obitelji, podršku škole ili crkve ili nedostatak podrške vršnjaka.

Na sljedećoj mezo razini, u interakciji između raznih mikrosustava mladih također se mogu naći neka obilježja koja mogu biti relevantna za dolazak u sukob sa zakonom. Posao koji roditelji obavljaju može uzrokovati manjak slobodnog vremena za bavljenje sa svojom djecom, te odgoj kroz kontrolu ili podršku.

Na razini egzo sustava, iako mladi možda ne sudjeluju direktno, s obzirom da se radi o medijima, susjedima, lokalnim politikama, raznim socijalnim uslugama i industrijama koje mogu utjecati na razvoj mladih, potencijalno postoje obilježja koja mogu djelomično objasniti pojavnost sukoba sa zakonom kod mladih. Smatramo da masovni mediji i pogotovo internetski alati na raspolaganju u današnje vrijeme mogu imati značajan utjecaj na mlade osobe u pozitivnom i negativnom smislu.

U svakom slučaju je izrazito bitno i obuhvatiti najvišu makro razinu jer se radi o širem kontekstu kulturne okoline u određenoj državi i zajednici koja ima utjecaja na razvoj mladih osoba, ali isto tako provodi i mjere prisile u slučaju neprihvatljivih društvenih ponašanja.

Krono sustav daje i dimenziju proteka vremena i promatranja svih tih utjecaja na obilježja mladih osoba u sukobu sa zakonom kroz vrijeme, što se događa s tim osobama u odrasloj dobi, te dodatno, i što je izrazito bitno, na temelju takvih informacija može se utjecati na nove generacije kako iznova ne bi ponavljali iste greške.

Teorija ekoloških sustava objašnjava različite razine koje utječu na mladu osobu, te je dobra podloga za analizu obilježja mladih u sukobu sa zakonom jer definira koji sve dijelovi okoline utječu na mladu osobu. Zbog kompleksnosti ovog modela koji objašnjava razvoj osobe kroz interakciju s ekološkim sustavom teško će biti doći do generalnih obilježja koja vrijede za sve mlade koji dođu u sukob sa zakonom. Pretpostavljamo da će obilježja biti specifična odnosno objašnjavati pojavnost u nekom dijelu populacije, ali očekujemo veliki postotak iznimaka unutar populacije zbog kompleksnosti ekosustava i interakcija unutar ekosustava.

Smatramo da sve navedene razine moraju utjecati na razvoj mlade osobe, te pretpostavljamo da se može doći do odgovora koje interakcije najviše utječu na mlade da dođu u sukob sa zakonom.

4. Statistički podaci

4.1. Mladi u populaciji Hrvatske

U skladu s definicijom mladih koju koristimo u ovom radu, mladi u populaciji Republike Hrvatske su sve osobe s navršenih 14 godina do navršenih 30 godina.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Popis stanovništva u 2021. godini (vidi Tablicu 4.1. i Sliku 4.1.), ukupan broj mladih osoba bio je 649 283, od čega 332 885 (51%) muškaraca i 316 398 (49%) žena.

Tablica 4.1.

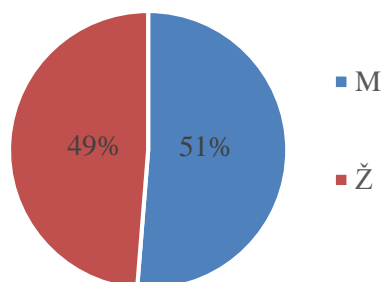
Mladi u Republici Hrvatskoj po spolu i dobi

Godina		14 - 17	18 - 20	21 - 29	∑ Mladi	∑ RH	Udio
2001.	∑	232 457	183 242	538 199	953 898	4 437 460	21%
	M	118 758	93 727	272 744	485 229	2 135 900	23%
	Ž	113 699	89 515	265 455	468 669	2 301 560	20%
2011.	∑	196 193	149 481	499 993	845 667	4 284 889	20%
	M	100 220	76 681	254 959	431 860	2 066 335	21%
	Ž	95 973	72 800	245 034	413 807	2 218 554	19%
2021.	∑	152 139	112 717	384 427	649 283	3 871 833	17%
	M	78 454	57 938	196 493	332 885	1 865 129	18%
	Ž	73 685	54 779	187 934	316 398	2 006 704	16%
Promjena							
2011. na 2001.	∑	-16%	-18%	-7%	-11%	-3%	-8%
	M	-16%	-18%	-7%	-11%	-3%	-8%
	Ž	-16%	-19%	-8%	-12%	-4%	-8%
2021. na 2011.	∑	-22%	-25%	-23%	-23%	-10%	-15%
	M	-22%	-24%	-23%	-23%	-10%	-15%
	Ž	-23%	-25%	-23%	-24%	-10%	-15%
2021. na 2001.	∑	-35%	-38%	-29%	-32%	-13%	-22%
	M	-34%	-38%	-28%	-31%	-13%	-21%
	Ž	-35%	-39%	-29%	-32%	-13%	-23%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2011., 2023.a

Slika 4.1.

Udio po spolu u ukupnoj populaciji mladih

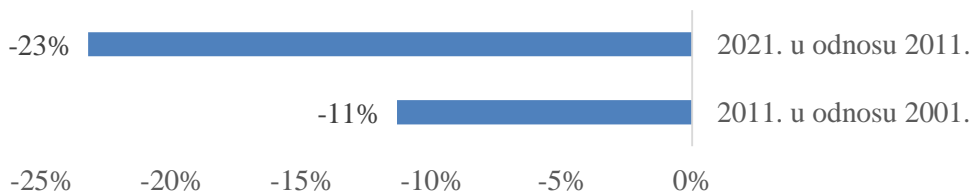

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2011., 2023.a

U odnosu na prethodne Popise stanovništva iz 2001. i 2011. godine vidi se konstantan i značajan pad broja mladih osoba za oko 300 tisuća u dvadesetogodišnjem razdoblju, što čini pad od ukupno 32%. Pad je značajan te ubrzava u posljednjih 10 godina, gdje je porastao s 11% (2011. na 2001.) na 23% (2021. na 2011.). Unutar strukture mladih može se vidjeti da je pad mladih osoba za osobe između 14. i 20. godine života između 35% i 38%, te je nešto niži 29% za osobe između 21. i 29. godine života (vidi Tablicu 4.1. i Sliku 4.2.). Iz podataka Državnog zavoda za statistiku možemo doći do razloga za taj pad broja mladih osoba, a u velikoj mjeri se odnose na pad nataliteta, te generalno iseljavanje stanovništva iz RH pogotovo u posljednjih 10 godina. Mladi trenutno čine 17% stanovništva RH, što dodatno ukazuje i na starenje stanovništva.

Slika 4.2.

Promjena populacije mladih između posljednja 3 popisa stanovništva

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2011., 2023.a

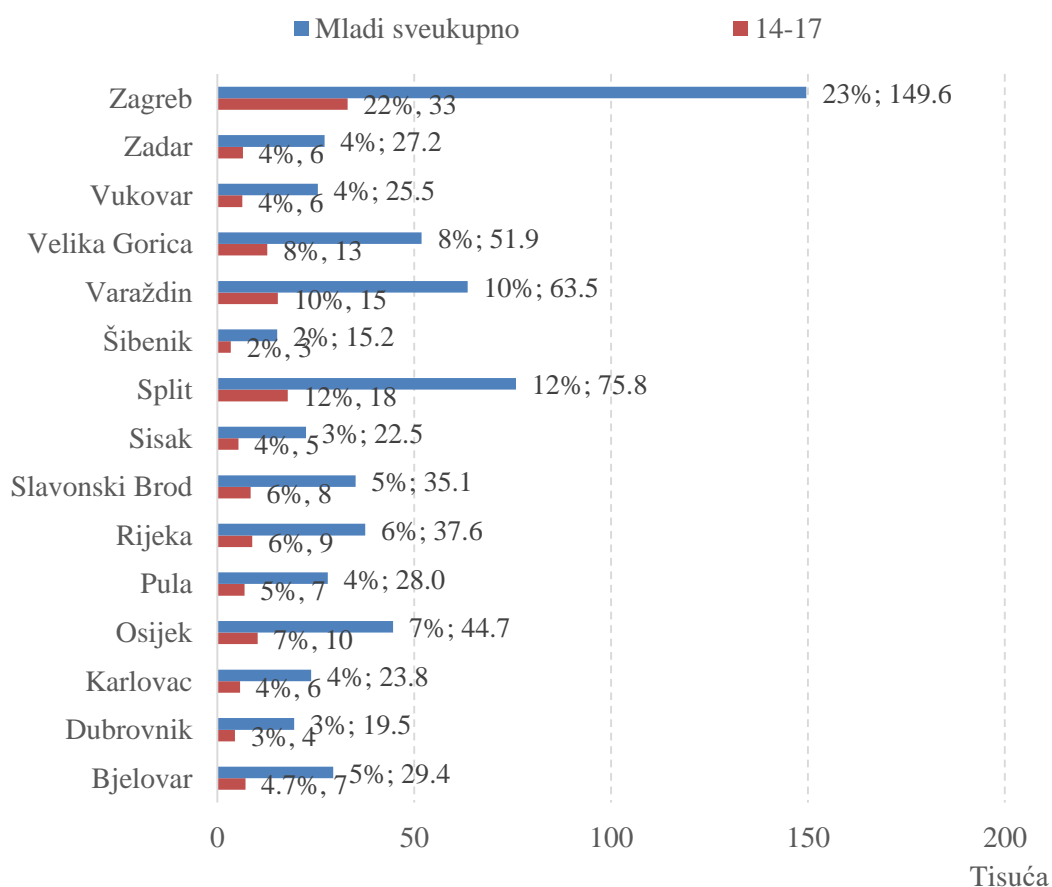
Dodatno smo razradili populaciju mladih prema nadležnosti Županijskih državnih odvjetništva (vidi Sliku 4.3.) jer u nastavku pokazujemo i statističke podatke o

prijavljenim maloljetnim mladim (14-17 godina) počiniteljima kaznenih djela prema nadležnosti Županijskog državnog odvjetništva (vidi Sliku 4.6.), pa će biti zanimljivo vidjeti postoji li neka povezanost između ovih statističkih podataka.

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, 45% mladih osoba prebiva unutar 3 nadležna Županijska državna odvjetništva, u Zagrebu 23%, Splitu 12% i Varaždinu 10%, dok je ostalih 55% unutar ostalih Županijskih državnih odvjetništava gdje je pojedinačni postotak niži i kreće se između 2-8% po Županijskom državnom odvjetništvu.

Slika 4.3.

Populacija mladih prema nadležnosti Županijskih državnih odvjetništava

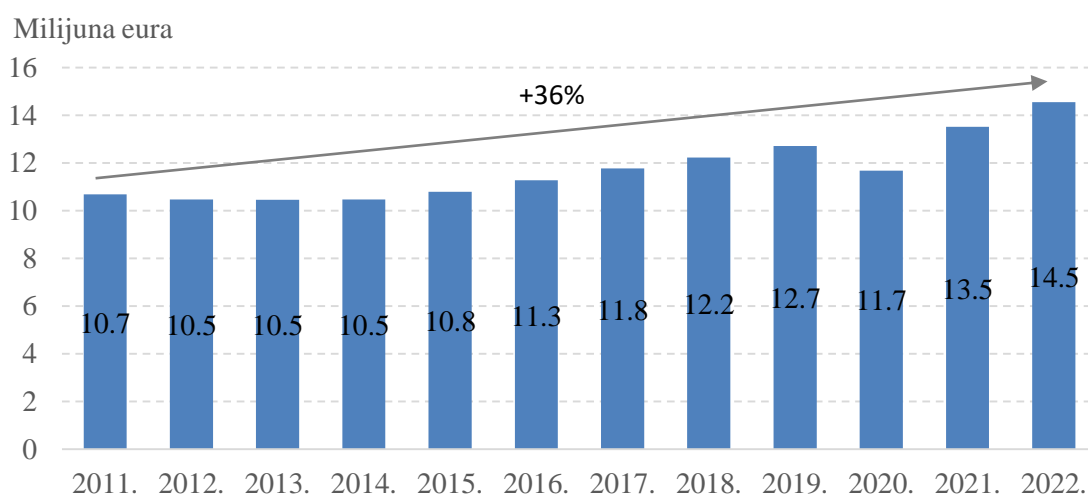

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.a

4.2. Socio-ekonomski pokazatelji

Prema podacima s Eurostata, Bruto domaći proizvod (BDP) Republike Hrvatske je u razdoblju od 2011. do 2021. porastao s 10,7 na 14,5 milijuna eura, što čini rast od 36% (vidi Sliku 4.4.). Veći BDP ukazuje na poboljšani životni standard i uvjete života ukupne populacije RH, koju čine i mlade osobe.

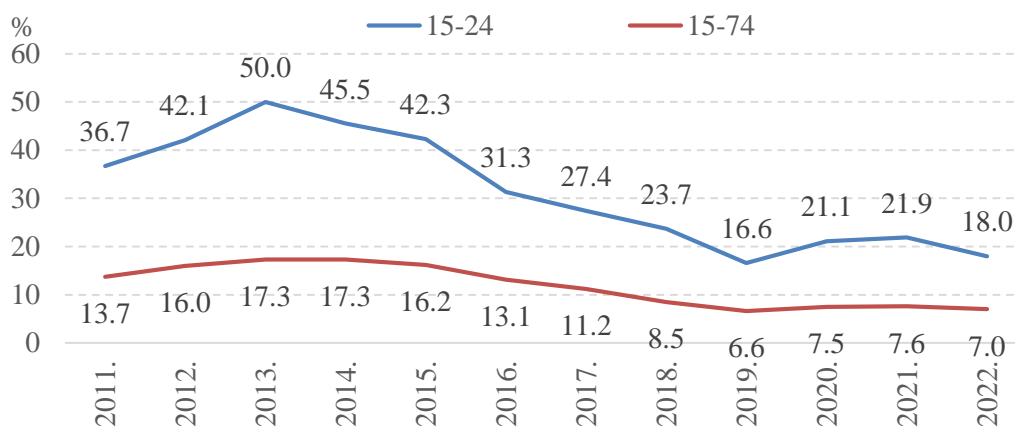
Slika 4.4.
BDP Republike Hrvatske

Izvor: Eurostat, 2023.b

Prema podacima s Eurostata (vidi Sliku 4.5.), stopa nezaposlenosti ukupne radne populacije od 15 do 74 godine života je 7%, dok je stopa nezaposlenosti mladih radnih osoba od 15 do 24 godine života 18%, te je vidljivo da su se stope nezaposlenosti prepolovile u posljednjih 12 godina. Nažalost podaci na Eurostatu nisu dovoljno granularni da pokriju cijelu populaciju mladih kako smo je definirali u ovom radu, već pokrivaju samo osobe od 15 do 24 godine. Smatramo da je i podatak za ovaj uzorak indikativan za ukupnu populaciju mladih (od navršениh 14 do navršениh 30 godina). Smatramo da je bitno napomenuti da se stopa nezaposlenosti mladih snizila na relativno nisku razinu od 18%, jer je u prošlosti bila dosegnula čak 50% (2013.).

Slika 4.5.
Stope nezaposlenosti

Izvor: Eurostat, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, Popis stanovništva u 2021. (vidi Tablicu 4.2.), 0.9% mladih nema završeno Osnovno obrazovanje, što znači da sveukupno nešto više od 99.1% ima završeno najmanje Osnovno obrazovanje. Nadalje, 22.9% je završilo samo Osnovno obrazovanje, iz čega se može zaključiti da 76.1% ima završeno minimalno Srednjoškolsko obrazovanje. Na kraju, 55.7% je završilo Srednjoškolsko obrazovanje, te je 20.5% Visoko obrazovanih osoba. Iz podataka se vidi značajan pad neobrazovanih osoba (pad od 71%), najviše u koristi Visoko obrazovanih osoba, koji su porasli za 198%, te manji pad Osnovno (pad od 24%) i Srednjoškolsko (pad od 6%) obrazovanih osoba u dvadesetogodišnjem razdoblju.

Dodatno je bitno napomenuti da je u strukturi obrazovanih došlo do značajnog povećanja razine obrazovanja jer je udio bez Osnovnog obrazovanja pao s 3.1% na samo 0.9%, te je istovremeno došlo do povećanja Visoko obrazovanih s 6.9% na 20.5%, te manjim promjenama u Osnovno školskom i Srednjoškolskom obrazovanju. Zanimljivo je da je kod žena došlo i do većeg povećanja Visoko obrazovanih osoba od ukupno 205% u odnosu na muške koji bilježe rast od 188%.

Tablica 4.2.

Mladi od 15 do 29 godina u RH prema najvišoj završenoj školi i spolu prema popisima stanovništva

Godina		Nema Osnovno obrazovanje	Osnovno obrazovanje	Srednjoškolsko obrazovanje	Visoko obrazovanje
2001.	Σ	3.1%	30.2%	59.3%	6.9%
	M	3.5%	30.4%	60.2%	5.4%
	Ž	2.7%	30.0%	58.5%	8.4%
2011.	Σ	1.6%	26.5%	59.1%	12.8%
	M	1.8%	26.9%	61.8%	9.4%
	Ž	1.4%	26.2%	56.2%	16.2%
2021.	Σ	0.9%	22.9%	55.7%	20.5%
	M	1.0%	23.0%	60.3%	15.6%
	Ž	0.8%	22.7%	50.8%	25.6%

Napomena: Razlika do 100.0% odnosi se na nepoznatu razinu obrazovanja

Izvor: Izračun autora prema podacima s Državnog zavoda za statistiku, 2023.g, 2023.h, 2023.i

4.3. Mladi u sukobu sa zakonom

Za potrebe rada odlučili smo statističke podatke o mladima u sukobu sa zakonom prikazati kroz desetogodišnje razdoblje prikazom samo 3 godine u ovom razdoblju, 2011., 2016. i 2022. godina, jer detaljniji prikaz ne dodaje vrijednost radu s obzirom da je namjera identificirati obilježja mladih u sukobu sa zakonom, a ne analizirati trendove u prekršajima i kaznenim djelima.

Podatke o mladima u sukobu sa zakonom pronašli smo najvećim dijelom na stranicama Državnog zavoda za statistiku, koji prikuplja i objavljuje određene statističke podatke o počiniteljima prekršaja i kaznenih djela iz domene Pravosuđa. Podaci o prekršajima i kaznenim djelima se dodatno dijele na maloljetne i punoljetne osobe. Podaci za prekršaje se dijele po tome jesu li okrivljeni ili proglašeni krivima, dok se kod kaznenih djela dijele na prijavljene, optužene i osuđene. Podaci za punoljetne osobe su za neke pokazatelje sadržavale dobnu strukturu, te smo se u ovom radu ograničili samo na podatke vezane za punoljetne mlade od 18 do 29 godina u skladu s definicijom mladih u ovom radu. Nadalje, gdje god se moglo uzimali smo podatke o prijavljenima

(kaznena djela) ili okrivljenima (prekršaji) jer smatramo da i sama prijava ili okrivljavanje mladih za prekršaje ili kaznena djela znači da su isti došli u sukob sa zakonom bez obzira na ishod njihovih slučajeva odnosno jesu li nakraju osuđeni ili oslobođeni krivnje.

Prema Državnom zavodu za statistiku (vidi Tablicu 4.3.), broj okrivljenih maloljetnih mladih od 14 do 17 godina počinitelja prekršaja u 2022. godini bio je 1 982, od čega je muških počinitelja bilo 1 748, a ženskih samo 234. Većinom su prekršaje radili muške osobe s udjelom od 88%. Vidljiv je također značajan pad prekršaja u promatranom razdoblju od ukupno 67% iz različitih razloga o kojima ćemo govoriti više u nastavku.

Tablica 4.3.

Okrivljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji prekršaja

Godina	Σ	M	Ž	Udio		Promjena		
				M	Ž	Σ	M	Ž
2011.	6 007	5 436	571	90%	10%			
2016.	3 244	2 826	418	87%	13%	-46%	-48%	-27%
2022.	1 982	1 748	234	88%	12%	-39%	-38%	-44%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.b, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku (vidi Tablicu 4.4.), broj okrivljenih punoljetnih mladih od 18 do 29 godina počinitelja prekršaja u 2022. godini bio je 24 328, od čega je muških počinitelja bilo 20 718, a ženskih samo 3 610. I kod punoljetnih mladih, većinom su prekršaje radili muške osobe s malo manjim udjelom od 85%, te je također vidljiv značajan pad prekršaja u promatranom razdoblju od 66%.

Tablica 4.4.

Okrivljeni punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji prekršaja

Godina	Σ	M	Ž	Udio		Promjena		
				M	Ž	Σ	M	Ž
2011.	71 864	62 136	9 728	86%	14%			
2016.	37 786	31 975	5 811	85%	15%	-47%	-49%	-40%
2022.	24 328	20 718	3 610	85%	15%	-36%	-35%	-38%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.b, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, pregledom okrivljenih maloljetnih mladih (14-17 godina) počinitelja prekršaja prema ranije izrečenoj sankciji i sudioništvu (vidi Tablicu 4.5.), može se vidjeti da se većinom radi o prekršajima koje maloljetni mladi rade samostalno (80% do 94%), te da ranije nisu bili kažnjavani (88% do 98%). Zanimljivo je primijetiti da je udio ranije kažnjavanih maloljetnih mladih narastao s 2% na 12%, te je udio prekršaja počinjenih u sudioništvu narastao s 13% na 20%.

Tablica 4.5.

Okrivljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji prekršaja prema ranije izrečenoj sankciji i sudioništvu

Godina	Σ	Ranije kažnjavane				Počinio u sudioništvu			
		Da	Ne	Udio		Da	Ne	Udio	
				Da	Ne			Da	Ne
2011.	6 007	107	5 900	2%	98%	768	5 239	13%	87%
2016.	3 244	237	3 007	7%	93%	197	3 047	6%	94%
2022.	1 982	228	1 754	12%	88%	402	1 580	20%	80%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.b, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku za 2022. godini (vidi Tablicu 4.6.), okrivljeni maloljetni mladi činili su većinom prekršaje iz kategorije Javni red i mir i javna sigurnost (55%), gdje bismo naveli Zloupotrebu opojnih droga (12%) i Svađu, viku ili nepristojno ponašanje (17%) kao najčešće prekršaje. Slijedeća kategorija je Sigurnost prometa na cestama (42%), gdje je Vožnja bez izdane vozačke dozvole (19%) najzastupljeniji prekršaj. Okrivljeni punoljetni mladi činili su većinom prekršaje iz kategorije Sigurnost prometa na cestama (55%), gdje su Upravljanje vozilom pod djelovanjem alkohola ili drugih omamljujućih sredstava (13%) i Npropisna brzina (11%) najčešći prekršaji. Slijedeća kategorija je Javni red i mir i javna sigurnost (34%), gdje bismo također naveli Zloupotrebu opojnih droga (10%) i Svađu, viku ili nepristojno ponašanje (9%) kao najčešće prekršaje.

Tablica 4.6.

Okrivljeni maloljetni (14-17 godina) i punoljetni (18-29 godina) mladi počinitelji prekršaja u 2022. godini prema klasifikaciji prekršaja

Klasifikacija prekršaja	14-17				18-29			
	M	Ž	Σ	Udio	M	Ž	Σ	Udio
Sigurnost prometa na cestama	757	67	824	42%	11 390	1 957	13 347	55%
Upravljanje vozilom pod djelovanjem alkohola ili drugih omamljujućih sredstava	32	2	34	2%	2 989	294	3 283	13%
Nepropisna brzina	45	1	46	2%	2 273	524	2 797	11%
Vožnja bez izdane vozačke dozvole	368	13	381	19%	1 457	83	1 540	6%
Povreda propisa o ne dostavljanju podataka o osobi koja je upravljala vozilom	6	3	9	0%	633	263	896	4%
Nenošenje kacige u tijeku vožnje	52	9	61	3%	33	0	33	0%
Ostalo	254	39	293	15%	4 005	793	4 798	20%
Javni red i mir i javna sigurnost	954	141	1 095	55%	7 230	1 134	8 364	34%
Zloupotreba opojnih droga	200	38	238	12%	2 263	228	2 491	10%
Svađa, vika ili nepristojno ponašanje	291	51	342	17%	1 912	339	2 251	9%
Nasilničko ponašanje u obitelji	93	25	118	6%	1 098	319	1 417	6%
Naročito drsko ili nepristojno ponašanje	149	9	158	8%	695	50	745	3%
Povreda propisa o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima	103	3	106	5%	317	5	322	1%
Ostalo	118	15	133	7%	945	193	1 138	5%
Gospodarstvo	33	26	59	3%	691	310	1 001	4%
Povreda propisa o sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti	29	25	54	3%	210	90	300	1%
Ostalo	4	1	5	0%	481	220	701	3%
Financije	4	0	4	0%	1 407	209	1 616	7%
Povreda propisa o provedbi carinskog zakonodavstva Europske unije				0%	963	72	1 035	4%
Ostalo	4	0	4	0%	444	137	581	2%
Ukupno	1 748	234	1 982	100%	20 718	3 610	24 328	100%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.b

Prema Državnom zavodu za statistiku (vidi Tablicu 4.7.), broj prijavljenih maloljetnih mladih počinitelja kaznenih djela u 2022. godini bio je 1 055, od čega je muških počinitelja bilo 916, a ženskih samo 139. Većinom su i kaznena djela radile muške osobe s udjelom od 87%. Vidljiv je također značajan pad kaznenih djela u promatranom razdoblju od ukupno 69% iz različitih razloga o kojima ćemo govoriti više u nastavku.

Tablica 4.7.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela

Godina	Σ	M	Ž	Udio		Promjena		
				M	Ž	Σ	M	Ž
2011.	3 376	3 129	247	93%	7%			
2016.	1 532	1 354	178	88%	12%	-55%	-53%	-2%
2022.	1 055	916	139	87%	13%	-31%	-32%	-22%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c, 2023.d

Prema Državnom zavodu za statistiku (vidi Tablicu 4.8.), broj optuženih punoljetnih mladih počinitelja kaznenih djela u 2022. godini bio je 4 347, od čega je muških počinitelja bilo 3 782, a ženskih samo 565. I kod punoljetnih mladih, većinom su kaznena djela radile muške osobe s istim udjelom od 87%, te je također vidljiv značajan pad kaznenih djela u promatranom razdoblju od 63%.

Tablica 4.8.

Optuženi punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji kaznenih djela

Godina	Σ	M	Ž	Udio		Promjena		
				M	Ž	Σ	M	Ž
2011.	11 749	10 768	981	92%	8%			
2016.	5 442	4 830	612	89%	11%	-54%	-51%	-3%
2022.	4 347	3 782	565	87%	13%	-20%	-22%	-8%

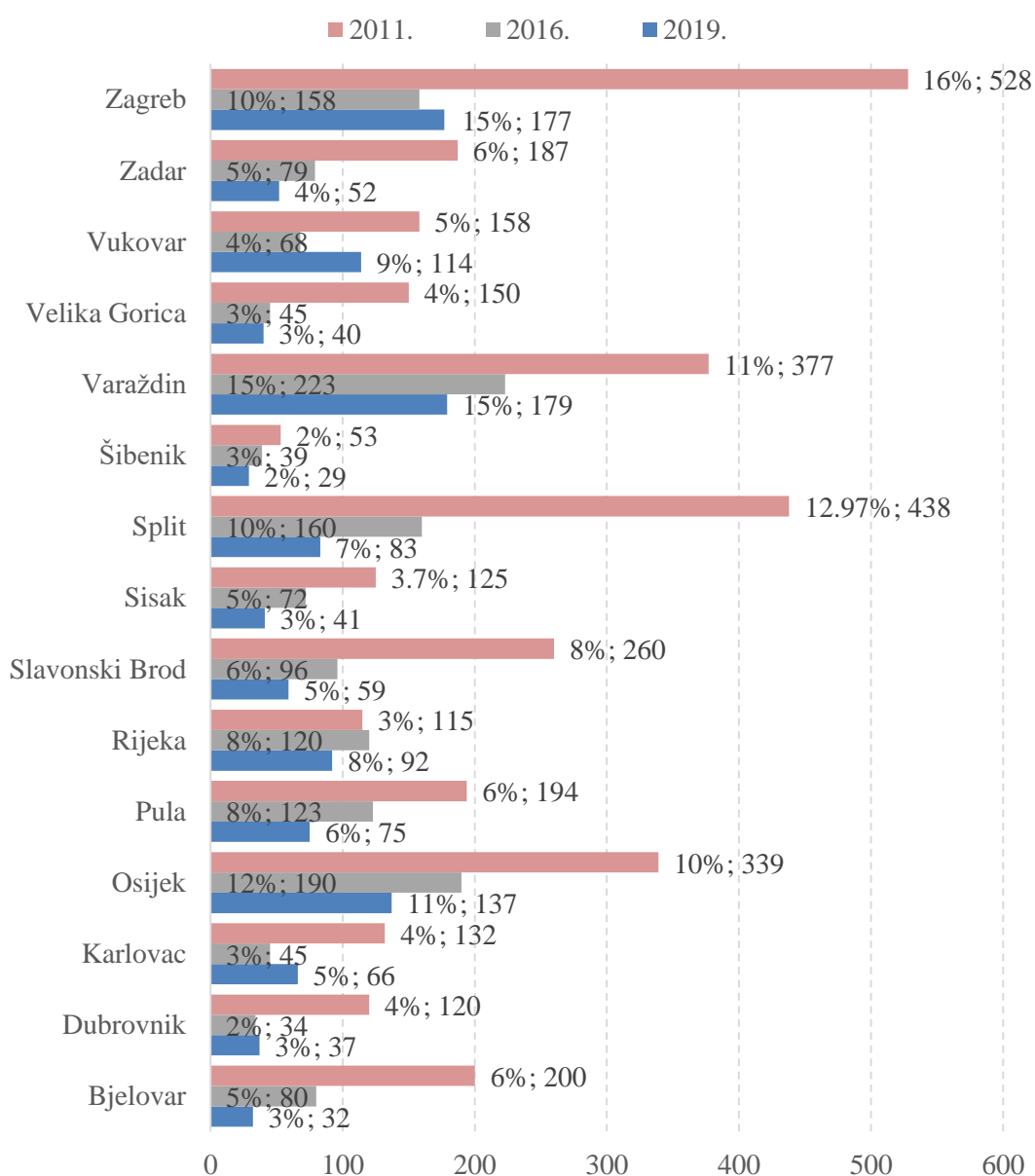
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c, 2023.e

Prema Državnom zavodu za statistiku, prijavljeni maloljetni mladi počinitelji kaznenih djela prema nadležnosti Županijskih državnih odvjetništva (vidi Sliku 4.6), 41% počinjenih kaznenih djela dogodilo se unutar 3 nadležna Županijska državna odvjetništva, u Zagrebu 15%, Varaždinu 15% i Osijeku 11%, dok je ostalih 59% unutar

ostalim Županijskim državnim odvjetništvima gdje je pojedinačni postotak niži i kreće se između 2-9% po Županijskom državnom odvjetništvu. Zanimljivo je primijetiti da u 2 Županijska državna odvjetništva dolazi do značajnijeg porasta udjela, u Vukovaru s 5% na 9%, a u Varaždinu s 11% na 15%. Dok s druge strane u 2 također dolazi do značajnijeg pada, u Splitu s 13% na 7%, a u Slavonskom Brodu s 8% na 5%.

Slika 4.6.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema nadležnosti Županijskog državnog odvjetništva

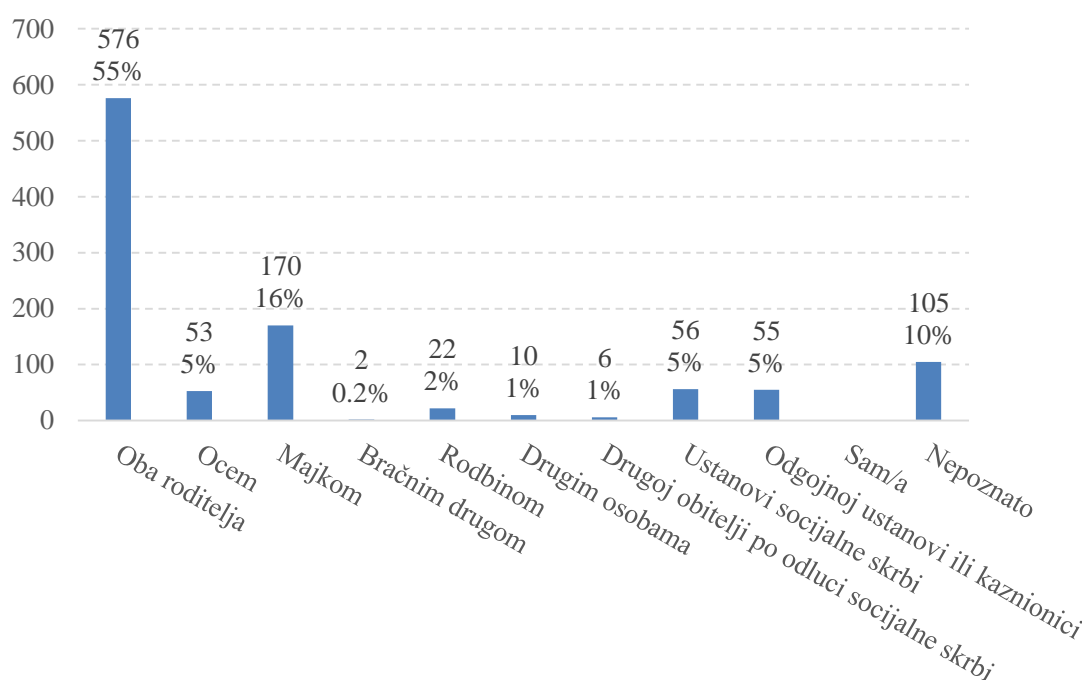

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.d

Prema Državnom zavodu za statistiku, prijavljeni maloljetni mladi počinitelji kaznenih djela prema tome s kim žive (vidi Sliku 4.7.) u 2022. godini vidi se da se najčešće radi o osobama koje žive s oba roditelja (55%), te na drugom mjestu žive s majkom (16%). Naveli bismo još da ukupno 11% osoba prebitava u Ustanovama socijalne skrbi, Odgojnim ustanovama ili kaznionicama, ili Drugoj obitelji po odluci socijalne skrbi.

Slika 4.7.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema tome s kim žive u 2022. godini

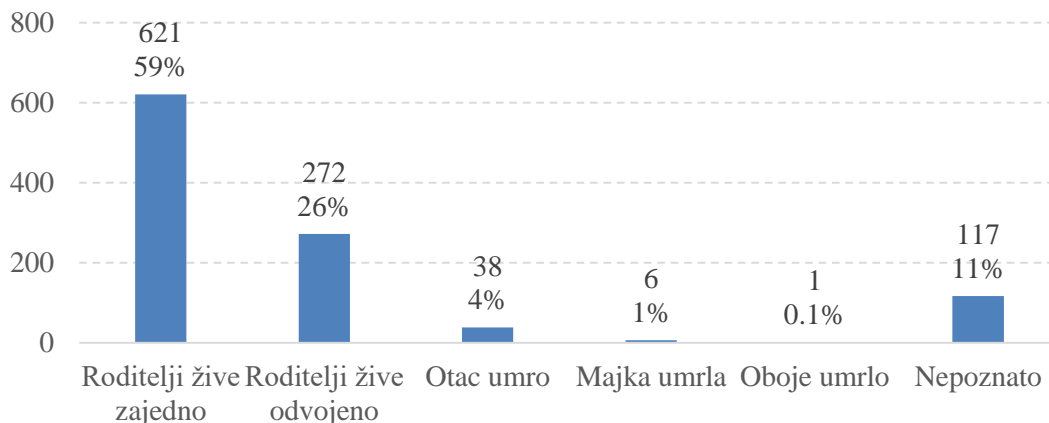

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, prijavljeni maloljetni mladi počinitelji kaznenih djela prema obiteljskim prilikama (vidi Sliku 4.8.) u 2022. godini vidi se da počiniteljima roditelji žive zajedno (59%), te slijede roditelji koji žive odvojeno (26%).

Slika 4.8.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema obiteljskim prilikama

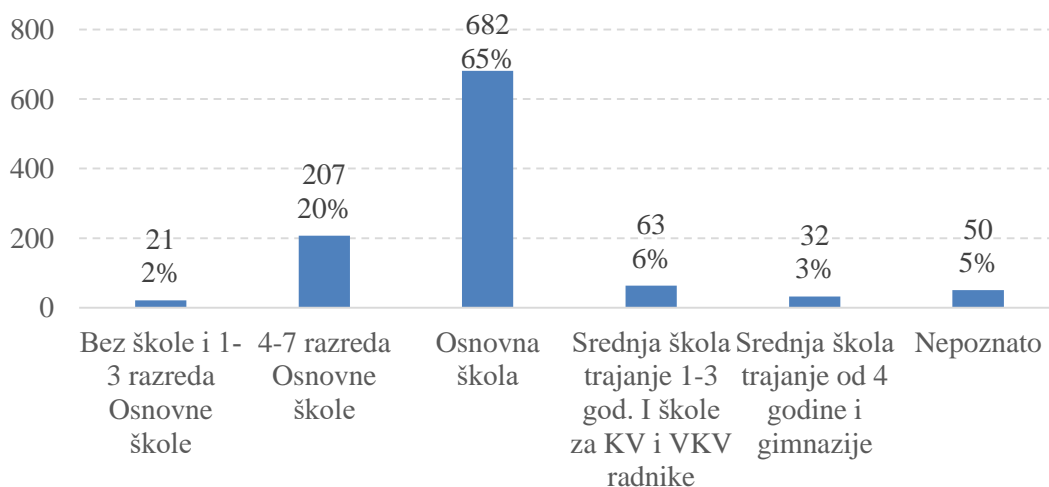

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, prijavljeni maloljetni mladi počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi (vidi Sliku 4.9.) u 2022. godini vidi većinom radi o osobama sa završenom Osnovnom školom (65%) što nije neuobičajeno s obzirom da se radi o osobama od 14 do 17 godina života. Zanimljivo je primijetiti da su njih čak 228 (22%) bez škole ili maksimalno 7 razreda Osnovne škole, što znači da mnogi nisu završili Osnovnu školu.

Slika 4.9.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, pregledom prijavljenih maloljetnih mladih počinitelja kaznenih djela prema ranijoj osudi i sudioništvu (vidi Tablicu 4.9.), može se vidjeti da se većinom radi o kaznenim djelima koje maloljetni mladi rade podjednako samostalno (52% do 59%) i u sudioništvu (41% do 48%), te da ranije nisu bili kažnjavani (84% do 89%). Također, udio ranije osuđenih smanjio se s 13% na 6%, te se udio kaznenih djela počinjenih u sudioništvu smanjio s 59% na 52%.

Tablica 4.9.

Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema ranijoj osudi i sudioništvu

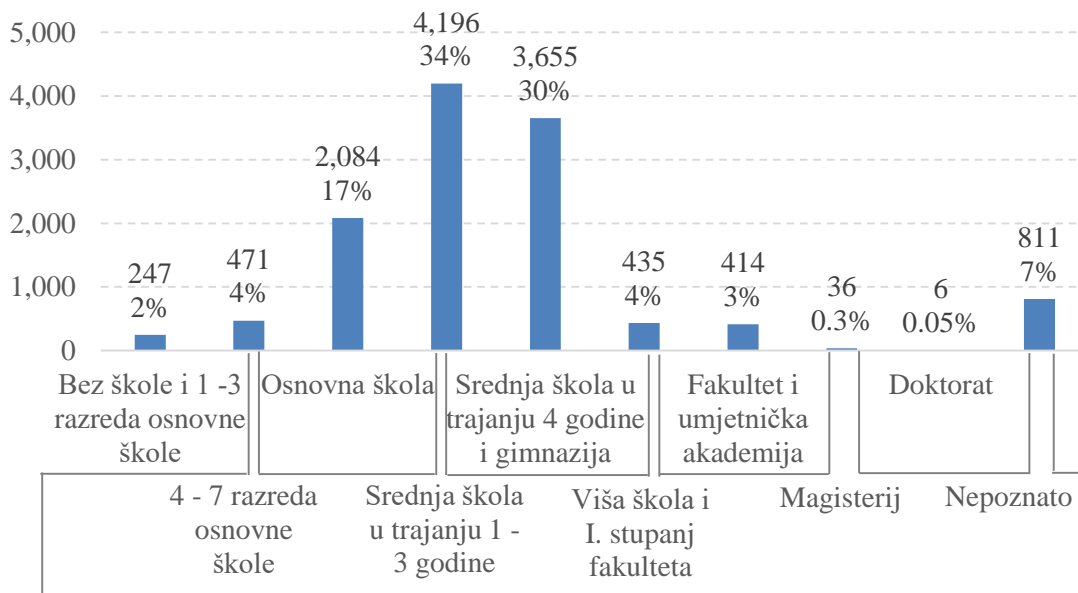
Godina	Σ	Ranija osuda				Počinio u sudioništvu			
		Da	Ne	Udio		Da	Ne	Udio	
				Da	Ne			Da	Ne
2011.	3 376	425	2 951	13%	87%	1 978	1 398	59%	41%
2016.	1 532	240	1 292	12%	84%	853	679	56%	44%
2022.	1 055	119	936	6%	89%	547	508	52%	48%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c, 2023.e

Prema Državnom zavodu za statistiku, osuđeni punoljetni mladi počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi (vidi Sliku 4.10.) u 2022. godini možemo vidjeti da se većinom radi o osobama sa završenom Srednjom školom od ukupno 64%. Nadalje, 17% je završilo Osnovnu školu, 6% njih je nije završilo Osnovnoškolsko obrazovanje, te je oko 7% završilo Visokoškolsko obrazovanje.

Slika 4.10.

Osuđeni punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi u 2022. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c

Prema Državnom zavodu za statistiku, optuženi maloljetni i punoljetni mladi u 2022. godini (vidi Tablicu 4.10.) činili su većinom kaznena djela iz kategorije protiv imovine s udjelom od 50% (maloljetni mladi) i 39% (punoljetni mladi). Nadalje, zanimljiva kategorija kod maloljetnih mladih je protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta s udjelom od 10%, dok je za istu kategoriju kod punoljetnih mladih najniži udio od 2%. Također, zanimljivo je primijetiti da za istu kategoriju protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta kod maloljetnih mladih žena nema kaznenih djela. Kod maloljetnih mladih bismo još izdvojili kategorije protiv života i tijela s udjelom od 11%, te protiv osobne slobode s udjelom od 9%, dok punoljetni mladi podjednako rade kaznena djela iz ostalih navedenih kategorija (7% do 9%).

Tablica 4.10.

Optuženi maloljetni (14-17 godina) i punoljetni (18-29 godina) mladi počinitelji kaznenih djela u 2022. godini prema klasifikaciji kaznenih djela

Kazneno djelo	14-17			Udio	18-29			Udio
	M	Ž	Σ		M	Ž	Σ	
Protiv imovine	148	15	163	50%	1 435	242	1 677	39%
Protiv osobne slobode	26	5	31	9%	364	36	400	9%
Protiv zdravlja ljudi	14	2	16	5%	363	28	391	9%
Protiv javnog reda	16	2	18	6%	328	24	352	8%
Protiv života i tijela	32	3	35	11%	309	13	322	7%
Protiv spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta	32	0	32	10%	68	3	71	2%
Ostala kaznena djela	28	4	32	10%	915	219	1 134	26%
Σ	296	31	327	100%	3 782	565	4 347	100%

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2023.c

Kako bi uvidjeli razmjer problema mladih u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj zanimljivo je usporediti podatke o istom problemu u ostalim Europskim državama. Različita tijela kaznenog pravosuđa imaju različite dobne granice za definiranje odraslih i maloljetnika, tako da podaci nisu potpuno usporedivi, a u slučaju Hrvatske maloljetnicima se smatraju osobe između 14 i 18 godina.

Prema podacima s Eurostata o maloljetnim osumnjičenicima i počiniteljima kaznenih djela u Europskim državama na sto tisuća stanovnika (vidi Tablicu 4.11.), vidi se da je u 2021. godini Hrvatska imala 144 maloljetna osumnjičenika i počinitelja kaznenih djela na sto tisuća stanovnika što je svrstava na dno ljestvice Europskih država prema broju osumnjičenika. Bolju situaciju od Hrvatske ima samo nekoliko država u kojima se nalazi Cipar (51), Portugal (102), Poljska (116), Danska (138) te Litva (141). Samo da spomenemo i neke države na vrhu ljestvice, kao što su Mađarska (8 024), Luksemburg (3 168), Austrija (1 874), Finska (1 775), Francuska (1 720) te Njemačka (1 627). Zanimljivo je primijetiti iznimno veliko povećanje u Mađarskoj (808%) i Grčkoj (760%), te velika povećanja u Švedskoj (337%), Norveškoj (402%) i Finskoj (289%). Dok s druge strane značajna smanjenja bilježe Poljska (81%), Nizozemska (68%), Latvija (67%), Litva (65%), Cipar (56%), Slovenija (52%). S istim se može pohvaliti i Hrvatska, koja bilježi smanjenje od 59%, koji ju svrstava u sam vrh Europskih država.

Tablica 4.11.

Maloljetni osumnjičeni i počinitelji kaznenih djela u Europskim državama na sto tisuća stanovnika

Država	2012.	2016.	2021.	Promjena
Cipar	116	58	51	-56%
Portugal	138	154	102	-26%
Poljska	619	190	116	-81%
Danska*	193*	189	138	-28%
Litva	401	277	141	-65%
Hrvatska	348	189	144	-59%
Česka	185	318	159	-14%
Slovenija	344	221	164	-52%
Latvija	503	256	166	-67%
Rumunjska	286	242	172	-40%
Srbija	301	279	235	-22%
Slovačka	443	342	268	-40%
Crna Gora	241	210	280	16%
Španjolska	228	251	284	25%
Grčka	35	320	297	760%
Italija	320	343	325	2%
Albanija*	237*	296	335	42%
Malta	519	435	349	-33%
Kosovo*	-	-	372*	-
Bugarska	452	475	402	-11%
Sjeverna Makedonija*	558	313	402*	-28%
Island	214	471	438	104%
Nizozemska	1 407	625	448	-68%
Norveška	143	536	718	402%
Turska*	614	649	734*	20%
Švedska	181	873	791	337%
Belgija	832	719	792	-5%
Švicarska	924	824	844	-9%
Irska*	-	-	977*	-
Lihtenštajn*	887	1 125	1 111*	25%
Njemačka	1 524	2 254	1 627	7%
Francuska	1 390	1 362	1 720	24%
Finska	456	1 716	1 775	289%
Austrija	1 759	1 761	1 874	7%
Luksemburg	2 286	2 217	3 168	39%
Mađarska	883	535	8 024	808%

Izvor: Eurostat 2023.a

Napomena: Podaci u stupcu 2012. godina za Albaniju iz 2014. i za Dansku iz 2015. Podaci u stupcu 2021. godina za Lihtenštajn i Irsku iz 2020., Tursku iz 2019., Sjevernu Makedoniju iz 2017., i Kosovo iz 2020. godine.

5. Mladi u sukobu sa zakonom prema istraživanjima

Obilježja mladih u sukobu sa zakonom mogu se gledati iz više kutova u skladu s različitim razinama sukladno Teoriji ekoloških sustava.

Krenuvši od osobe same mladi, pogotovo maloljetni dio promatrane populacije, prolazi kroz fazu adolescencije u kojoj dolazi do značajnih fizičkih i psiholoških promjena. Adolescencija potencijalno može imati različit utjecaj na muškarce u odnosu na žene.

Istraživanja ukazuju da djevojke više internaliziraju probleme, dok muški više eksternaliziraju probleme i krše pravila, te da stariji adolescenti imaju više eksternalizirajućih problema agresivnog ponašanja i kršenja pravila u odnosu na mlađe adolescente. Ispodprosječna ili iznadprosječna percepcija financijske situacije pokazuje i više eksternalizirajućih problema (Ajduković, Rajhvajn Bulat, i Sušac, 2018.). Nadalje, druga istraživanja ukazuju da se dječaci češće agresivno ponašaju nego djevojčice (Wenar, 2003., Archer, 2004., prema Macuka i Smojver-Ažić, 2012.), da dječaci imaju veću vjerojatnost da budu uključeni u široki raspon ozbiljnog nasilja (De Coster, Heimer i Wittrock, 2006.).

Ricijaš je promatrajući obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj došao do rezultat da su 92,3% maloljetnika ekstrovertirani, te je primijećena impulzivnost i agresivnost u relativno visokom postotku. Nešto više od polovice maloljetnika su recidivisti ili multirecidivisti, a uglavnom je ranija kriminalna aktivnost vezana uz imovinska kaznena djela. Psihijatrijski poremećaji nisu bili zastupljeni u velikom broju slučajeva, te ako jesu onda su uglavnom bili vezani uz konzumiranje heroina, dok se u dva slučaja radilo o poremećaju osobnosti (Ricijaš, 2005.).

Gledajući potencijalne psihološke osobine ličnosti istraživanja izdvajaju takozvanu mračnu trijadu, psihopatije, narcizma i Makijavelizma. Narcizam se odnosi na povišen osjećaj vlastite vrijednosti, superiornost, dominantnost i veća prava u odnosa na druge.

Psihopatija na antisocijalno ponašanje, visoku impulzivnost, pustolovnost povezanu s manjkom empatije i anksioznosti. Dok se makijavelizam odnosi na sklonost manipulaciji i iskorištavanju drugih (Paulhus i Williams, 2002.)

Analizirajući psihološka obilježja mračne trijade faktora u adolescenciji, Ali Alsheikh je utvrdio da su financijski prihodi, dob, spol i obrazovanje odrednice mračne trijade faktora u adolescenciji. Makijavelizam se povećava s povećanjem u razinama delinkvencije. Narcizam je primjetno visok među srednje delinkventnom grupom u odnosu na ne delinkventnu grupu, dok je psihopatija visoka među više delinkventnom grupom. Psihopatija relativno dobro predviđa i razlikuje između delinkventne i ne delinkventne skupine. Iako su narcisi umjereno delinkventni, više se očekuje da će činiti kaznena djela. Žene postaju više delinkventne, Makijavelistički manipulativne (Alsheikh, 2020.).

Mlade osobe odrastaju i žive unutar ekosustava koji primarno čine obitelj, škola, vršnjaci, radno mjesto u kasnijim godinama.

Krenuvši od obitelji, pristup roditelja odgoju mladih ima utjecaj na njihov razvoj i potencijalno nastajanje delikventnog ponašanja koji vodi u sukob sa zakonom. Niski nadzor i nezainteresiranost roditelja je česta pojava kod institucionaliziranih maloljetnika, dok je nasilje u obitelji jedno od najsnažnijih prediktora delinkvencije. (Pyle, Flower, Williams i Fall, 2019.). Adolescenti koji doživljavaju tjelesne kazne ili fizičko nasilje, a čiji roditelji ne žive zajedno češće iskazuju eksternalizirajućih probleme (Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sušac, 2018.).

Za djevojke, obiteljsko nasilje, razvod roditelja i kumulativni faktori rizika iz djetinjstva su značajni prediktori punoljetničkog uhićenja. Svaki dodatni faktor rizika iz djetinjstva povećavao je rizik punoljetničkog uhićenja za 21%. Djevojke koje su doživjele razvod roditelja imale su gotovo 3 puta veću vjerojatnost da budu uhićene kao punoljetnice i one koje su doživjele obiteljsko nasilje imale su 2,5 puta veću vjerojatnost od onih bez takvog iskustva (Rhoades, Leve, Eddy i Chamberlain, 2016.).

Ricijaš je primijetio da su obitelji maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora u većini slučajeva strukturno cjelovite, s prosječnim i slabim ekonomskim statusom. Od sociopatoloških pojava u obitelji najčešće se pojavljuje alkoholizam i agresivnost kod oca, te alkoholizam, skitnja i sklonost promiskuitetnom ponašanju kod majke (Ricijaš, 2005.).

Mladi, pogotovo maloljetni, većinu vremena izvan obitelji provode u školi tako da je školsko okružje i akademski uspjeh povezan s njihovim psihološkim stanjem i ponašanjem, te imaju utjecaja na tijek njihovog života u tom razdoblju i uvelike u kasnijim razdobljima u životu.

Delinkventni mladi postižu manji od očekivanog akademskog uspjeha (Wang, Blomberg i Li, 2005., Zabel i Nigro, 2001., prema Sedlak i Bruce, 2010.), te je školski neuspjeh značajan socijalni faktor rizika za institucionalizaciju (Pyle, Flower, Williams i Fall, 2019.), te kod maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora veliki broj maloljetnika nikada nije pohađao srednju školu ili ju je napustio (Ricijaš, 2005.).

Isto tako u školskom okružju kao i području u kojem žive mladi su u kontaktu s vršnjacima i mlađim ili starijim društvom koji mogu imati značajan pozitivan ili negativan utjecaj na njihovo željeno ili neželjeno ponašanje u obliku devijantnog ponašanja koji ih može dovesti u sukob sa zakonom.

Povezanost sa devijantnim vršnjacima ili bandama ima ozbiljan utjecaj za maloljetničke prijestupnike (Pyle, Flower, Williams i Fall, 2019.). Od devijantnih ponašanja maloljetnika prije izvršavanja kazne ističu se skitnja i druženje s asocijalnim osobama (Ricijaš, 2005.). Istraživanja prediktora uporabe droga i kriminala dosljedno pronalaze snažne korelacije između povezanosti s drugima koji se bave antisocijalnim ponašanjem i sudjelovanju u kriminalu i zlouporabi droga (Brook i sur., 1990., Dembo i sur., 1979., Elliott i sur., 1985., prema Livazović, 2017.), te je uočena tendencija maloljetnika da počine svoja kaznena djela s drugima (McCord i Conway, 2005., Warr,

1996., prema Sedlak i Bruce, 2010.) i dok je bio pod utjecajem droga ili alkohola (Wallisch, 1992., White i sur., 2002., prema Sedlak i Bruce, 2010.).

Bitna je i direktna i indirektna interakcija različitih mikrosustava te je uočeno da je slaba socijalna organizacija susjedstva indirektno povezana s delinkvencijom kroz poveznicu s ponašanjem roditelja i devijantnost vršnjaka (Chung i Steinberg, 2006.). Socijalni faktori rizika se odnose na školske politike i nedostatke zajednice, roditeljstvo i obiteljska uključenost, te utjecaj vršnjaka i pripadnost skupinama (Pyle, Flower, Williams i Fall, 2019.).

U urbanim područjima RH adolescenti su imali više prijavljenih eksternalizirajućih problema (Ajduković, Rajhvajn Bulat i Sušac, 2018.). U siromašnim kvartovima dolazi do veće pojavnosti maloljetničke delinkvencije, recidivizma i nasilnog kriminala (Pyle, Flower, Williams i Fall, 2019.). Nadalje, manjine i obitelji s nedostatkom doživljavaju ograničen izbor stanovanja i imaju veću vjerojatnost da stanuju u zajednicama s nedostatkom što vodi u veću vjerojatnost maloljetničkog nasilja, te je poveznica s recidivizmom značajna (De Coster, Heimer i Wittrock, 2006.)

Kad govorimo o dugotrajnijim posljedicama maloljetničke delikvencije, za dječake, maloljetničko uhićenje je samostalno predviđalo rizik bilo kojeg punoljetničkog uhićenja, kao i uhićenje za krivično djelo specifično. Svako dodatno uhićenje povećavalo je rizik bilo kojeg punoljetničkog uhićenja i od uhićenja za krivično djelo (Rhoades, Leve, Eddy i Chamberlain, 2016.).

6. Kritički osvrt

Prvo i osnovno obilježje mladih u sukobu sa zakonom je da su to većinom muške osobe kao što se vidi iz statističkih podataka, udio muških osoba koji čine prekršaje i kaznena djela je preko 85%. Isto tako istraživanja potvrđuju da muške osobe češće eksternaliziraju probleme, krše pravila i agresivniji su u ponašanju čime vjerojatno dolaze i češće u sukob sa zakonom.

Kod maloljetnih mladih se može vidjeti da većina ima strukturno cjelovitu obitelj, te žive s oba roditelja. U slučaju razvedenih roditelja oni većinom žive s majkom, te na trećem mjestu su institucionalizirani ili na drugi način pod državnom skrbi. Nadalje, u skladu Ricijaševim istraživanjem i kod institucionaliziranih maloljetnika obitelji su također u većini slučajeva strukturno cjelovite.

Činjenica da su maloljetnici većinom i dalje u obiteljskom okružju upućuje na izrazitu bitnost utjecaja negativnih karakteristika obiteljskog okružja, kao što su loša financijska situacija, niski materijalni resursi, siromaštvo, nezaposlenost, niže obrazovanje roditelja, loš pristup odgoju iskazan kroz zanemarivanje i nezainteresiranost roditelja, loš odnos roditelja među sobom, tjelesno i psihičko nasilje, loši obrasci ponašanja, zlorporaba alkohola i droge, na njihov razvoj dok se nalaze u obiteljskom okrilju. Obilježja mladih u sukobu sa zakonom su da dolaze iz obitelji koje imaju navedene karakteristike.

Nismo uspjeli pronaći statističke podatke o obiteljskim prilikama punoljetnih mladih, te bi bilo zanimljivo vidjeti da li je i njihova situacija ista. Može se pretpostaviti da dio te populacije mladih u sukobu sa zakonom i sam zasniva svoje obitelji do 30 godine života ili živi sam, te je udio takvih veći u odnosu na situaciju kod maloljetnih mladih. Bilo bi zanimljivo vidjeti koliko novoosnovane obitelji tih mladih odražavaju karakteristike njihovih obitelji iz kojih dolaze, te utvrditi da li dolazi do transgeneracijskog prijenosa odnosno začaranog kruga.

Vezano za obrazovanje, može se zaključiti da se radi o niže obrazovanim osobama u usporedbi s ukupnom populacijom mladih u RH. Velika razlika je u Visokom obrazovanju gdje je vidljivo da puno manje mladih u sukobu sa zakonom završava isto. Nadalje, dosta je velika razlika i u najnižoj razini obrazovanja gdje puno mladih u sukobu sa zakonom ne završava niti Osnovnu školu za razliku od ukupne populacije mladih. Smatramo da nije potrebno naglašavati važnost obrazovanja za bolje životne mogućnosti i blagostanje, te ograničenja i prilike koje to postavlja na njihov daljnji život. Kod populacije punoljetnih mladih dolazi do velikih promjena u njihovom životu gdje postaju odgovorni za vlastite životne prilike. Zasnivanje svoje obitelji,

samostalno stanovanje, rođenje djece, nove uloge kao što su roditelj i supružnik, traženje posla, su sve veliki izazovi tog životnog razdoblja. Obrazovanje tu uvelike može pomoći u tim njihovim velikim izazovima i novim ulogama prilikom zapošljavanja, financijskoj situaciji, pristupu odgoju djece, odnosu među supružnicima, te smanjiti rizik dolaska u sukob sa zakonom jer kao što smo vidjeli u istraživanjima i sama percepcija financijske situacije prema Ajduković i sur. dovodi do više eksternalizirajućih problema, te prema Alsheikh je uz financijske prihode jedna od odrednica mračne trijade faktora u adolescenciji.

Kao što smo već napomenuli maloljetnih mladih počinitelja kaznenih djela najviše ima unutar 3 nadležna Županijska državna odvjetništva, Zagrebu 15%, Varaždinu 15% i Osijeku 11%, dok je ostalih 59% unutar ostalih područja. Usporedivši podatke s ukupnom populacijom mladih u RH dolazimo do zanimljivih rezultata jer Zagreb, Split, Bjelovar i Velika Gorica imaju značajno manji broj počinitelja, dok Vukovar, Osijek i Varaždin imaju značajno veći broj počinitelja nego što bi se moglo očekivati prema baznim stopama. Zagreb i Split kao velika urbana područja su posebno zanimljiva u ovom kontekstu, te bi bilo zanimljivo istražiti koji su razlozi za ova odstupanja odnosno zašto maloljetni mladi u ovim velikim urbanim područjima čine manje kaznenih djela, te s druge strane područje Osijeka, također veliko urbano područje, gdje maloljetni mladi čine više kaznenih djela. Nadalje, u slučaju Bjelovara i Velike Gorice, manja urbana područja, gdje maloljetni mladi čine manje kaznenih djela, te Varaždin i Vukovar, gdje maloljetni mladi čine više kaznenih djela. Bilo bi zanimljivo vidjeti i istovjetne podatke i za punoljetne mlade, te vidjeti da li su podaci slični ili različiti, ali nismo uspjeli pronaći istovjetne podatke jer na stranicama Državnog zavoda za statistiku nisu imali podjelu podataka prema dobi počinitelja u odnosu na nadležnost Županijskog državnog odvjetništva, već su imali samo podjelu za cijelu populaciju punoljetnih osoba, a iz drugih izvora nismo pronašli isto.

Prema statistici maloljetni mladi većinom dolaze u sukob sa zakonom po prvi put, odnosno nemaju ranijih osuda, što govori da je manji broj recidivista među njima. Prema Ricijaševom istraživanju kod maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora je nešto više od polovice maloljetnika recidivista ili

multirecidivista, te u obitelji često postoji problem s alkoholizmom i agresivnosti kod oca, te alkoholizmom, skitnjom i sklonosti promiskuitetnom ponašanju kod majke, te bi prema nekim istraživanjima moglo indicirati da dolaze i iz siromašnijih područja, te iz manjinske populacije i obitelji s nedostatkom koje doživljavaju ograničen izbor stanovanja. Isto tako neki autori navode da je i svako maloljetničko uhićenje predviđalo rizik naknadnog punoljetničkog uhićenja i uhićenja za krivično djelo, te da su bili izloženi niskom nadzoru i nezainteresiranosti roditelja.

Vezano za sudioništvo koje može potencijalno indicirati utjecaj vršnjaka i ostalih jer svaki prekršaj ili kazneno djelo počinje s idejom od pojedinačne osobe. Može se zamijetiti razlika u sudioništvu između prekršaja, koji predstavljaju lakši sukob sa zakonom, i kaznenih djela, koja predstavljaju teži sukob sa zakonom. Kod prekršaja se može vidjeti da se većinom ne rade u sudioništvu, dok je počinjenje kaznenih djela skoro podjednako samostalno i u sudioništvu, što je u skladu s istraživanjima koje navode tendenciju maloljetnika da počine svoja kaznena djela u sudioništvu. Nadalje, druženje s asocijalnim osobama s devijantnim ponašanjem, skitnja i utjecaj droga i alkohola također utječe na sudjelovanje u kriminalu.

Isto tako prema kategoriji prekršaja koji mladi čine može se vidjeti da je zlouporaba opojnih droga i alkohola visoko zastupljena u cijeloj populaciji mladih bilo kod javnog reda i mira i javnoj sigurnosti ili sigurnosti prometa na cestama. S druge strane najčešća su imovinska kaznena djela, većinom krađe i razbojništva, što se prema istraživanjima također direktno može povezati s financijskom situacijom i potencijalno siromaštvom, te indirektno s utjecajem alkohola i opojnih droga, te utjecajem pritiska vršnjaka.

S obzirom da prekršaji iz domene Sigurnosti prometa čine skoro polovicu ukupnog broja prekršaja maloljetnih i punoljetnih mladih smatramo da je potrebno naglasiti nekoliko stvari u vezi s tim fenomenom. Na primjer, kod maloljetnih mladih vožnja bez izdane vozačke dozvole je najzastupljeniji prekršaj, što traži odgovor na pitanje, zašto je maloljetna osoba uopće upravljala vozilom odnosno tko joj je dopustio da vozi ili ustupio vozilo na korištenje, te tko ju je naučio da upravlja vozilom? Tim činom ta osoba dovodi u opasnost život sebe, suputnika i ostalih sudionika u prometu jer nema

potrebne dozvole koje dokazuju da posjeduje znanje upravljanja vozilom i potrebno psihičko stanje za isto. Isto tako, mlade osobe se često nalaze i pod utjecajem alkohola i voze neprimjerenom brzinom, jer su isti najčešći prekršaji, pa smo samim time i svjedoci prečestih tragičnih nesreća u kojoj stradavaju sami mladi, njihovi prijatelji ili nevinu prolaznici. Prema našem mišljenju ovdje se radi o kulturnom odnosno društvenom problemu u Republici Hrvatskoj jer su prekršaji iz ove domene sveprisutni i društveno prihvaćeni na razini normalnih i čak očekivanih jer mladi isto primjećuju kod svojih roditelja, prijatelja i ostalih osoba iz okoline, te i medija u slučaju težih nesreća. Za razliku od prekršaja povezanih s zlouporabom opojnih droga na koje reakcija društva i okoline neće biti pozitivna, na prekršaje povezane sa sigurnosti prometa kao što su neprimjerena brzina, pa čak i pod laganim utjecajem alkohola ili bez vozačke dozvole sve dok nema nesreće, društvo u najmanju ruku neće imati negativnu reakciju, a u većini slučajeva će čak imati i pozitivnu reakciju u vidu hvaljenja ili čak i statusa odličnog vozača.

U Hrvatskoj generalno ne možemo govoriti o velikom broju mladih u sukobu sa zakonom jer se čini da je incidencija na značajno nižoj razini u usporedbi s drugim Europskim državama. Pozitivno je što je vidljiv veliki trend pada od preko 60% u posljednjih desetak godina. Isto tako treba biti svjestan da se taj pad djelomično može objasniti iseljavanjem mladog stanovništva pogotovo nakon ulaska u Europsku uniju 2013. godine, dugoročnom trendu pada nataliteta zbog kojeg je i manji broj mladih osoba, te zakonskim promjenama koje su stupile na snagu 2013. godine kojim su posjedovanje droge i nasilje u obitelji prešlo u prekršaje, te promjenama donje granice monetarne vrijednosti za imovinska kaznena djela. Navedeno ne objašnjava pad u potpunosti te i neki drugi faktori utječu na incidenciju mladih u sukobu sa zakonom. Kao potencijalne dodatne razloge mogli bismo navesti značajan rast BDP Hrvatske od 36% u navedenom razdoblju, te pad stopa nezaposlenosti koje su se prepolovile i za ukupnu radnu populaciju i populaciju mladih, a koja je pala s čak 50% u 2013. godini na 18% u 2022. godini, koji sigurno imaju utjecaj na smanjenje siromaštva, poboljšanje financijske sigurnosti, te bolje životne mogućnosti.

Možemo primijetiti da je zajedničko u navedenim istraživanjima da postoji vidljiva povezanost čimbenika škole i zajednice, obitelji i vršnjaka i mladih u sukobu sa zakonom, i to u očekivanom smjeru, tj. da će povoljnije dimenzije navedenih čimbenika doprinijeti povoljnijim ishodima odnosno sniženju broja i pojavnosti mladih u sukobu sa zakonom, odnosno da će nepovoljnije dimenzije ovih čimbenika imati štetnije učinke odnosno povećanje broja i pojavnosti mladih u sukobu sa zakonom. Dok je zajedničko većini navedenih istraživanja bitnost čimbenika škole jer maloljetnici koji imaju loš školski uspjeh, napuštaju školu i generalno imaju probleme u školi i češće dolaze u sukob sa zakonom. Nadalje, dobra povezanost organizacija u zajednici i nadzor same zajednice smanjuje vjerojatnost ulaska u sukob sa zakonom. Nasilje u obitelji i loša financijska situacija povezana je s mladima koji dolaze u sukob sa zakonom. Povezanost s devijantnim vršnjacima povećava vjerojatnost dolaska u sukob sa zakonom. Periodi i situacije niskog nadzora nad maloljetnikom (npr. nezainteresirani roditelji ili susjedstvo s nedostatkom) koje imaju zajednički nazivnik nedostatka nadzora nad mladim osobama povećavaju vjerojatnost ulaska mladih u sukob sa zakonom. Kada jednom uđu u sukob sa zakonom velika je vjerojatnost recidivizma i ponavljanja kaznenih djela. Rezultati govore više u prilog rizičnih čimbenika mladih u sukobu sa zakonom.

U jednom istraživanju iznenadio nas je naveden rezultat da su se nepoželjna ponašanja uglavnom počela javljati prije sedme godine života (Ricijaš, 2005.), takav rezultat nismo očekivali jer smo smatrali da maloljetnici u sukob sa zakonom dolaze u kasnijem dobu adolescencije. Kada malo više razmislimo nalaz ima smisla i logičan je jer u situacijama lošeg financijskog statusa, nasilja u obitelji i učenja po roditeljskom modelu, nižeg nadzora od obitelji i zajednice, itd., života u lošijim zajednicama gdje se nasilje može doživjeti svakodnevno, te druženja s devijantnim vršnjacima od ranog djetinjstva može voditi do iskazivanja devijantnog ponašanja i dolaska u sukob sa zakonom već i u tom ranom dobu djetinjstva. Neka istraživanja također potvrđuju da djeca sa preddelinkventnim ponašanjem prije 13. godine imaju povećan rizik da će tokom cijelog života imati takvo ponašanje. (Burns i sur., 2003., Tolan i Gorman-Smith, 1998., prema Terek, 2022.). Dok povećan rizik života u kriminalu imaju djeca s težim oblicima delinkventnog ponašanja (Loeber i Farrington, 2001., Loeber,

Farrington i Waschbusch, 1998., prema prema Terek, 2022.). Iako djeca nisu tema ovog rada, htjeli bismo naglasiti bitnost vrlo rane prevencije kako bi umanjili i problem mladih u sukobu sa zakonom. Iako bi bilo zanimljivo obuhvatiti i osobe mlađe od 14 godina s obzirom da bi proučavanje obilježja djece koja dolaze u sukob sa zakonom uvelike pomoglo razumijevanju mladih u sukobu sa zakonom, te kroz prevenciju i odgoj moglo značajno smanjiti broj mladih u sukobu sa zakonom u kasnijem dobu, bilo bi to preveliko područje za pokriti kroz jedan diplomski rad.

7. Zaključak

Teorija ekoloških sustava se temelji na pojedincu i njegovoj interakciji s okolinom odnosno ekosustavom koji sadrži više razina, te se uvidom u statistiku i istraživanja može vidjeti da svi ti čimbenici stvarno i utječu na mlade. Mjere i programi trebaju imati djelovanje na cjelokupni ekosustav mladih koji čine obitelj, škola, crkva, igralište, vršnjaci, učitelji, zajednica, država, interakciju između ovih dijelova i njihovu dinamiku promjena ovisno o pozitivnim i negativnim povratnim djelovanjima. Nedostatak nadzora u obitelji, loša financijska situacija u obitelji ili nasilje u obitelji, nedostaci u zajednici, školski neuspjeh i povezanost s devijantnim vršnjacima negativno utječe na mlade i na pojavnost maloljetničkog sukoba sa zakonom, dok s druge strane može se zaključiti da su korisne informacije za praksu da veći nadzor od strane učitelja, podrška od vršnjaka, roditeljska briga i nadzor i organizirana zajednica može umanjiti ovu pojavnost. Korisne informacije za praksu su da ovaj problem treba gledati kompleksno i široko obuhvatiti s odgovarajućim mjerama i programima na sve razine čimbenika koji utječu na mlade. Samim time i efikasan zakonodavni okvir bi trebao primarno rješavati osnovne uzroke nastajanja ovog problema, roditeljska odgovornost za dijete i postupanje djeteta, financijsku situaciju i mogućnosti roditelja, problem financijske snage zajednica i kvalitete života u zajednicama, te odgovornost škola i učitelja. Postoji i mogućnost daljnjeg razvoja zakonodavnog okvira radi usmjeravanja sankcija na različite dodatne vrste programa i tretmana mladih, a ne samo standardiziranog sankcioniranja mladih bez uzimanja u obzir obilježja i okolnosti svakog pojedinog slučaja. Vrlo je bitno dodatno raditi na rehabilitaciji i povratku u društvo tih mladih kako bi se umanjio recidivizam, te okružje u koje se

mladi vraća nakon što završe izrečene sankcije uvelike će odrediti mogućnost recidivizma, pa je u najgorem slučaju i promjena okružja opravdana.

Posebno bismo naveli da smo primijetili određenu nedosljednost i manjkavost u prikupljanju, obuhvatu, granularnosti i dostupnosti raznih statističkih podataka o cjelokupnoj populaciji mladih uključujući i osobe koje nacionalne strategije i programi Europske unije i Republike Hrvatske definiraju kao mlade. Punoljetni mladi (osobe između navršene 18 i navršene 30 godine života) prepoznati su kao mladi, pa bi samim time trebalo prepoznati ih i u području mladih u sukobu sa zakonom. Uvid u veću količinu kvalitetnih i dugoročnih podataka može dovesti do boljih rezultata i zaključaka istraživanja, koji bi posljedično vodili u bolje socijalne politike i zakonodavni okvir.

Zakonodavni okvir bi trebao omogućiti dostojanstven život pojedinca, obitelji i zajednice jer su financijski status obitelji i zajednice jedni od bitnih čimbenika koji utječu na pojavnost mladih u sukobu sa zakonom. Propisane sankcije trebaju ciljano usmjeravati pojedince u programe za koje se očekuje da će imati najbolji utjecaj na rehabilitaciju i povratak u društvu, te u konačnici smanjenje recidivizma. Iako postoji zakonodavni okvir koji propisuje odgovornost roditelja za ponašanje mladih, nedostaje strogo provođenje propisanih zakonskih odredbi pa samim time te odredbe nisu efikasne u ostvarivanju ciljanih učinaka. Istraživanja govore da nedostatak brige i nadzora nad mladima od strane roditelja može voditi u dolazak mladih u sukob sa zakonom, pa je odgovornost roditelja za ponašanje mladih jasna, te sankcioniranje roditelja mora biti strogo provođeno. Kao primjer bismo naveli da roditelji koji dopuštaju djetetu da vozi njihov auto bez vozačke ili okreće glavu kada znaju da njihovo dijete vrši nasilje nad vršnjacima, odgovorni su za posljedice koje eventualno nastanu zbog tih ponašanja, te bi sukladno zakonskim propisima trebali odgovarati za ta djela. Kada bi oni sami bili suočeni sa sankcijama, tek tada bi shvatili koja je njihova odgovornost za ponašanje njihove djece, te bi odluke u navedenim situacijama ozbiljnije shvaćali i ne okretali glavu. Mladi u ovom slučaju ili ne bi došli u mogućnost da učine neko protuzakonito djelo ili bi bili svjesni učinaka svojeg ponašanja na druge vršnjake, te bi dodatno mogli učiti od modela roditelja koji brine za svoje dijete. Praksa

socijalnog rada trebala bi osnaživati, povezivati i aktivirati pojedinca, obitelj, zajednicu, školu i vršnjake kroz različite programe, aktivnosti, mjere, radionice i tretmane kako bi utjecala na smanjenje faktora rizika i s druge strane ojačavanje zaštitnih čimbenika.

Skupine mladih koji trebaju veliku pozornost su mladi koji prekidaju školovanje prije završetka srednje škole, mladi koji iskazuju neprihvatljivo društveno ponašanje, mladi koji nemaju podršku obitelji, mladi koji odrastaju u siromaštvu, mladi pripadnici etničkih i vjerskih manjina.

Možemo zaključiti da je pojavnost i broj mladih koji dolaze u sukob sa zakonom kompleksan fenomen koji ima više faktora koji utječu pozitivno i negativno na pojavnost. Obilježja mladih u sukobu sa zakonom nam ukazuju na potencijalna područja u kojima se nalaze faktori rizika i zaštitni faktori, koji detaljnije obilježavaju te iste mlade čime i sama prevencija može imati bolje učinke jer se može ciljati specifični problem koji ti mladi imaju zbog čega i dolaze u sukob sa zakonom.

Razni faktori rizika i zaštitni faktori iz škole i zajednice, obitelji i vršnjaka ne mogu se gledati zasebno kao mikrosustav već djeluju interaktivno i međusobno se potpomažu u pozitivnom ili negativnom smjeru. Zato su bitni zaštitni faktori dobrih odnosa u obitelji (podrška obitelji, dobar financijski status, nadzor i briga roditelja), zajednice (nadzor zajednice, dobra klima zajednice, „dobro“ susjedstvo), škole (dobar školski uspjeh, pohađanje škole, podrška i nadzor škole) i vršnjaka (podrška vršnjaka, druženje s nedevidijantnim vršnjacima), dok suprotno gledano oni su isto tako i rizični faktori loših obiteljskih odnosa (nedostatak podrške obitelji, loš financijski status, nedostatak nadzora i brige roditelja, alkoholizam roditelja, nasilje, kriminalna aktivnost roditelja), zajednice (nedostatak nadzora zajednice, loša klima zajednice, „loše“ susjedstvo), škole (loš školski uspjeh, napuštanje škole, nedostatak podrške i nadzora škole) i vršnjaka (nedostatak podrške vršnjaka, druženje s devijantnim vršnjacima, članstvo u bandama).

Popis slika

Slika 3.1.	Bronfenbrennerov ekološki model okoline.....	6
Slika 4.1.	Udio po spolu u ukupnoj populaciji mladih.....	10
Slika 4.2.	Promjena populacije mladih između posljednja 3 popisa stanovništva...	10
Slika 4.3.	Populacija mladih prema nadležnosti Županijskih državnih odvjetništava.....	11
Slika 4.4.	BDP Republike Hrvatske.....	12
Slika 4.5.	Stope nezaposlenosti.....	13
Slika 4.6.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema nadležnosti Županijskog državnog odvjetništva.....	19
Slika 4.7.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema tome s kim žive u 2022. godini.....	20
Slika 4.8.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema obiteljskim prilikama.....	21
Slika 4.9.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi.....	21
Slika 4.10.	Osuđeni punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji kaznenih djela prema školskoj spremi u 2022. godini.....	23

Popis tablica

Tablica 4.1.	Mladi u Republici Hrvatskoj po spolu i dobi.....	9
Tablica 4.2.	Mladi od 15 do 29 godina u RH prema najvišoj završenoj školi i spolu prema popisima stanovništva.....	14
Tablica 4.3.	Okrivljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji prekršaja.....	15
Tablica 4.4.	Okrivljeni punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji prekršaja.....	15
Tablica 4.5.	Okrivljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji prekršaja prema ranije izrečenoj sankciji i sudioništvu.....	16
Tablica 4.6.	Okrivljeni maloljetni (14-17 godina) i punoljetni (18-29 godina) mladi počinitelji prekršaja u 2022. godini prema klasifikaciji prekršaja.....	17
Tablica 4.7.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela.....	18
Tablica 4.8.	Optuženi punoljetni mladi (18-29 godina) počinitelji kaznenih djela.....	18
Tablica 4.9.	Prijavljeni maloljetni mladi (14-17 godina) počinitelji kaznenih djela prema ranije izrečenoj sankciji i sudioništvu.....	22
Tablica 4.10.	Optuženi maloljetni (14-17 godina) i punoljetni (18-29 godina) mladi počinitelji kaznenih djela u 2022. godini prema klasifikaciji kaznenih djela.....	24
Tablica 4.11.	Maloljetni osumnjičenici i počinitelji kaznenih djela u Europskim državama na sto tisuća stanovnika.....	25

Literatura

1. Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L., & Sušac, N. (2018). The internalising and externalising problems of adolescents in Croatia: Socio-demographic and family victimisation factors. *International Journal of Social Welfare*, 27(1), 88-100.
2. Alsheikh Ali, A. S. A. (2020). Delinquency as predicted by dark triad factors and demographic variables. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 661-675.
3. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
4. Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *Readings on the development of children*, 2(1), 37-43.
5. Carić, A. (2002). *Mlađe osobe u kaznenom pravu (počinitelji i žrtve)*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Chung, H. L., & Steinberg, L. (2006). Relations between neighborhood factors, parenting behaviors, peer deviance, and delinquency among serious juvenile offenders. *Developmental psychology*, 42(2), 319.
7. Državni zavod za statistiku (2011). *Popis stanovništva 2011. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema spolu i starosti*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku:
<https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>
8. Državni zavod za statistiku (2023a). *Popis stanovništva 2021. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Stanovništvo prema narodnosti, spolu i starosti*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku:
<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/>
9. Državni zavod za statistiku (2023b). *Kazneno pravosuđe i socijalna zaštita (metodologija ESSPROS)*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/kazneno-pravosude-i-socijalna-zastita-metodologija-esspros/pocinitelji-prekrsaja/>
10. Državni zavod za statistiku (2023c). *Pravosuđe*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku:
https://web.dzs.hr/PXWeb/Menu.aspx?px_db=Pravosudje&px_language=hr

11. Državni zavod za statistiku (2023d). *Kazneno pravosuđe i socijalna zaštita (metodologija ESSPROS)*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/kazneno-pravosude-i-socijalna-zastita-metodologija-esspros/maloljetni-pocinitelji-kaznenih-djela-prijave-optuzbe-i-osude/>
12. Državni zavod za statistiku (2023e). *Kazneno pravosuđe i socijalna zaštita (metodologija ESSPROS)*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/kazneno-pravosude-i-socijalna-zastita-metodologija-esspros/punoljetni-pocinitelji-kaznenih-djela-prijave-optuzbe-i-osude/>
13. Državni zavod za statistiku (2023g). *Popis stanovništva 2001. Stanovništvo staro 15 i više godina prema starosti, spolu i razini završene škole, po gradovima/općinama*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/Hdefault.html>
14. Državni zavod za statistiku (2023h). *Popis stanovništva 2011. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku:
<https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm>
15. Državni zavod za statistiku (2023i). *Popis stanovništva 2021. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu po gradovima/općinama*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku:
<https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva>
16. De Coster, S., Heimer, K., & Wittrock, S. M. (2006). Neighborhood disadvantage, social capital, street context, and youth violence. *The Sociological Quarterly*, 47(4), 723-753.
17. Eret, L. (2012). Odgoj i manipulacija: razmatranje kroz razvojnu teoriju ekoloških sustava. *Metodički ogledi*, 19(1), 143-161.
18. European Commission (2009). EU Strategy for Youth - investing and empowering. Posjećeno 09.07.2023. na mrežnoj stranici EC-a: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52009DC0200>

19. European Commission (2018). Engaging, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy. Posjećeno 15.07.2023. na mrežnoj stranici EC-a: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52018DC0269>
20. Eurostat (2023a). *Population and social conditions. Crime and criminal justice. Persons in the criminal justice system. Suspects and offenders by age*. Posjećeno 15.07.2023. na mrežnoj stranici Eurostata: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/CRIM_JUST_AGE/default/table?lang=en
21. Eurostat (2023b). *Tables on EU policy. Sustainable development indicators. Goal 8 - Decent work and economic growth. Real GDP per capita*. Posjećeno 15.07.2023. na mrežnoj stranici Eurostata: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table
22. Eurostat (2023c). *Statistical themes. Employment and unemployment (LFS)*. Posjećeno 15.07.2023. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/database>
23. Kazneni zakon. Narodne novine, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021, 114/2022.
24. Livazović, G. (2017). Role of family, peers and school in externalised adolescent risk behaviour. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53(Supplement), 186-203.
25. Macuka, I., & Smojver-Ažić, S. (2012). Osobni i obiteljski čimbenici prilagodbe mlađih adolescenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48(1), 27-43.
26. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine. Posjećeno 10.06.2023. na mrežnoj stranici Vlade RH: <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/nacionalni-planovi/12135>
27. Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556-563.

28. Popović-Ćitić, B., & Žunić-Pavlović, V. (2005). *Prevenција prestupništva dece i omladine*. Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije.
29. Prekršajni zakon. Narodne novine, br. 107/2007, 39/2013, 157/2013, 110/2015, 70/2017, 118/2018, 114/2022.
30. Pyle, N., Flower, A., Williams, J., & Fall, A. M. (2019). Social Risk Factors of Institutionalized Juvenile Offenders: A Systematic Review. *Adolescent Research Review*, 1-14.
31. Rhoades, K. A., Leve, L. D., Eddy, J. M., & Chamberlain, P. (2016). Predicting the transition from juvenile delinquency to adult criminality: Gender-specific influences in two high-risk samples. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 26(5), 336-351.
32. Ricijaš, N. (2005). Obilježja maloljetnika koji izvršavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 13(1), 89-105.
33. Sedlak, A., & Bruce, C. (2010). *Youth's Characteristics and Backgrounds*. Washington, DC. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
34. Singer, M., Vukadin, I. K., & Mraović, I. C. (2002). *Kriminologija*. Nakladni zavod Globus, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.
35. Središnji državni ured za demografiju i mlade (2023). Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2023. do 2025. godine. Posjećeno 09.07.2023. na mrežnoj stranici Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade:
36. <https://demografijaimladi.gov.hr/istaknute-teme/mladi-4064/nacionalni-program-za-mlade-4072/4072>
37. Šućur, Z. (2004). Pojam i tipologija društvenih devijacija: sociološka perspektiva. U: J. Bašić, N. Koller-Trbović, & S. Uzelac (ur.), *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja*, 15-35.
38. Terek, L. (2022). Značaj porodice kao faktora u savremenim teorijama delinkventnog ponašanja dece i mladih. *Revija za sociologiju*, 52(1), 115-140.
39. UNICEF (2023). Konvencija o pravima djeteta. Posjećeno 10.06.2023. na mrežnoj stranici UNICEF-a: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>

40. Vasta, R., Haith, M. M., & Miller, S. A. (2005). Dječja psihologija: moderna znanost, Naklada Slap.
41. Zakon o socijalnoj skrbi. Narodne novine, br. 18/2022, 46/2022, 119/2022, 71/2023.
42. Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine, br. 84/2011, 143/2012, 148/2013, 56/2015, 126/2019.
43. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Narodne novine, br. NN 133/2012.